

HISTORIA CRITICA

DE

3d.

HISPANICO
PAVLI APOSTOLI
ITINERE

AD ROM. XV, 24 & 28.

AVCTORE

IOANNE IVSTO SPIER,

AA. M. ET ACAD. BIBLIOTH.

VITEMBERGAE, 1742.

APVD EPHRAIM GOTTLOB EICHSFELDIVM,
ACAD. TYPOGR.

HISTORIA CRISTICA

De

De

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE APOSTOLIS

DE
PAVLI ITINERE IN
HISPANIAM

SECTIO I.
CONFVTANS TESTIMONIA PATRVM
SECVLOR. QVINQVE PRIMORVM.

PROOEMIUM.

um in explanatione Epistolae S. Pauli ad Romanos nuper vsque ad Cap. XV, 24. venissem, tum mihi vel necessitas imponebatur, vel occasio offerebatur inquirendi in eam controuersiam, quae de itineris Hispanici, a Paulo Apostolo promissi, executione agitata est, atque etiamnum agitur. Hoc igitur cum agerem, rem vidi positam in tribus sententiis. *Vna* eorum est, qui nihil hic de-
A finien-

finientes, controuersiam in incerto relinquunt. Quo referendi sunt D. Calovius in Bibliis Illustratis ad Rom. XV, 24, D. Joach. Langius in Vita Pauli, Christian. Eberhard. Weismannus in Introd. in Histor. Eccles. N. T. Part. I. p. 43. D. Ioann. Millius in Prolegom. N. T. Graeci §. 122. Ioann. Lorinus ad Cap. XXVII. Act. & Sebastian le Nain de Tillemont in Memoires pour servir a l'Histoire Ecclesiast. T. I. p. 876. edit. in 8. *Altera* sententia eorum est, qui illud iter Paulinum non animo tantum susceptum, sed & corpore volunt confectum. Tenent hanc Baronius in Annalibus ad an. Christi 61, atque in Notis ad Martyrolog. Romanum, Cornelius a Lapide ad Act. XXVIII, 31. Gaspar Sanctius in Tractatu quarto, subiuncto Commentariis ipsius in Act. edit. Coloniae Agripp. 1617. p. 98. sqq. Petrus de Marca in Epistola ad Henr. Valesium de tempore, quo primum in Gallia suscepta est Christi fides, §. 4, quae epistola, splendide mendax, primum Historiae Eccles. Eusebii edit. Valesii praemissa, deinde operi ipsius Petri de Marca de Concordia sacerdotii & imperii, edit. Francof. 1708. fol. annexa est. Natalis Alexander Histor. Ecclesiast. Secul. I. Part. I. Dissert. 14. p. 554. sqq. edit. Paris. 1679. in 8. Petrus Halloixius in Vita Dionysii Areopagitae c. XII. p. 55. Barthol. Gauancus in Thesauro sacrorum rituum T. 2. p. 282. Ioan. Pearsonus in Dissert. 1. de successionem prim. Pontif. Roman. p. 20. sq. Ioach. Camerarius in historia Christi & Apostolorum, p. 185. Centuriatores Magdeburg. Centuria I. libr. 2. c. 10. p. 458. Georg. Maior in vita Pauli ad a. nati Christi 61. Lucas Lofsius in Annotatt. in Act. XXVIII. Christian. Matthias in Theatro historico in Nerone, M. C. G. Pitschmann. in Supplement. dub. vexat. hist. eccles. secul. I. p. 55. sqq. Iohannes Micraelius in Histor. Ecclesiast. libr. 2. sect. 1. §. 17. p. 232. Johann George Heinsius in kurzen Fragen aus der Kir-
chen

chen Historie Secul. I. p. 58. Conrad. Sam. Schurtzfleischius in Introduct. in notitiam scriptorum, part. 2. p. 155. & 177, itemque in Commentationibus in Histor. eccles. Gothanam, p. 45. Campegius Vitringa in Hypotyposi historiae & chronologiae sacrae, p. 257. & p. 279. Emanuel Caietanus Soufa in Expeditione Hispanica Apostoli S. Iacobi Maioris adserta, T. I. p. III, sect. 1, p. 574. sqq. atque alii, quos recenset D. Io. Albert. Fabricius in Luce Euangelii p. 374. sqq. & p. 407. *Tertia* sententia eorum est, qui iter illud cogitatum concedunt, expeditum negant. Quod statuunt Thomas Aquinas (a) in Commentario ad Rom. XV. Guil. Estius in Commentario ad Rom. XV. lectione tertia. Dominicus de Soto, Dominicanus Hispanus, (b) in commentar. ad Rom. XV, Ludouicus Capellus in historia apostolica p. 33. sqq., Sam. Basnage in Exercitatt. contra Baronium p. 511. atque in Annalibus T. I. p. 574. Frider. Spanhemius in introductione ad Geographiam sacram p. 251. seq. edit. Lugd. Bat. 1679. in 8. Thomas Lydiat in Emendatione temporum ad a. mundi 4068. Christoph. Cellarius in Itinerario apostolico §. 28. D. Ioh. Heinr. Maius in Oeconomia N. Testamenti p. 521. venerab. Io. Laurentius Moshemius in Institutionibus histor. christianae antiquioris

A 2

oris

- (a) Thomas hic, uti Gaspar Sanctius c. l. p. 181. observat, in commentario ad Galat. II, 2. opinatur, Paulum usque in Hispaniam praedicasse evangelium. Quem locum cum in editione Basileensi a. 1495. fol. inspicerem, Sanctiani veritatem dicti perspexi. Nihilominus tamen, (cum Thomas hic in commentar. ad Rom. ex instituto, in altero vero ad Galatas *ὡς ἐν παρόδῳ* hanc agat causam, nec mihi quidem volupe sit investigare, vter commentarius tempore sit posterior,) illis, qui iter Pauli Hispanicum consummatum inficiantur, ad sociandum putavi, nihil curans, vtrum Thomas prior, an posterior, atque in articulo mortis constitutus, id existimarit.
- (b) *Vnus hic Sotus* Sanctio l. c. videtur esse homo Hispanus, qui Pauli iter Hispanicum neget confectum. Quod admiratur Sanctius, ego non item, cum cogitem, horrendam vim esse *παρεξιδουρίας*, nec libertati sentiendi satis tutum in Hispania esse locum.

oris p. 55. & Ioann. Christoph. Harenbergus in Obseruatione octaua Otiorum Gandershemensium sacrorum. Huic tertiae sententiae quamquam ego quoque subscribam, atamen in praesenti non tam sententiae meae fundamenta ponam aut defendam, quam contrariam potius sententiam labefactabo, siue, vt loquar quod Scholis placet, ἀνασχευασιῶς acturus, approbabo, ab ecclesiae Doctoribus christianaе, qui per quinque prima secula huius itineris testes constituuntur, executionem eius partim non affirmari, & a quibus affirmatur, ab illis animum percuti probabilitate nulla.

Monitum. Instituti huius nostri *utilitatem* multo facilius ac luculentius fuerit ostendere in fine quam ab initio huius opusculi.

I. PAVLVS circa annum Christi 54

Primus itineris Hispanici Paulini testis, ipse Paulus citatur, quippe qui Rom. XV, 24 & 28. scripsit: *Tanquam si in Hispaniam proficiscar, ad vos (Romanos) veniam. Spero enim transiens videre vos; & si eleemosynas Hierosolymas pertulero, tunc per vos in Hispaniam proficiscar.*

Resp. 1) In his verbis Paulum, iter Hispanicum animo quidem destinantem videmus, praetereaue nihil. Ast hoc non quaeritur, hoc non disputatur, cum aliud sit destinare quid animo, aliud, destinatum illud exsequi. Sed & 2) Paulus multa animo proposuit, quae ipsa actione non perfecit, cum reuelationes diuinae peculiare, religio christiana in loco quodam magis confirmanda aut commode propaganda, malorum perpeffiones, aliaeque περιστάσεις saepenumero Paulum a proposito animi sui exequendo non solum abstrahere potuerint, ac debuerint, sed & abstraxerint. Sic per Phrygiam Galatiamque in Asiam Proconsularem proficisci sibi proposuit Paulus. Sed
spes

spes cecidit in irritum, Act. XVI, 6. Sic Bithyniam pertransire sibi proposuit Paulus, sed spes cecidit in irritum, Act. XVI, 7. Sic per Macedoniam atque Achaïam petere Hierosolymam ac Romam sibi proposuit Paulus, Act. XIX, 21. sed spes cecidit in irritum. Act. XX, 3. Sic Corinthum, atque Corintho in Macedoniam proficisci, atque ex Macedonia Corinthum reuerti sibi proposuit Paulus, sed spes cecidit in irritum, 1. Thess. II, 18. Sic Romam proficisci saepissime sibi proposuit Paulus, sed spes saepissime quoque ceciderat in irritum Rom. I, 13. XV, 21. Eandem ob causam Rom. I, 10. ea conditione, *si Deus voluerit*, se Romam aduenturum esse, promisit, interserens, se primum esse, se inclinare, quantum in se sit, ad iter Romanum, Rom. I, 15. Sic quoque extra vincula (c) eo proficisci sibi sperauerit; sed etiam illa spes cecidit in irritum, Act. XXVIII, 16, 17, 20. Porro 3) vt imaginationi quorundam hominum consulamus, Gregorium M. audiamus, qui in expositione morali Iobi libr. XXVII, 22. haec concionatur: *Saepe praedicatores sancti exhortari quosdam volunt, sed nequeunt. Saepe quosdam declinare appetunt, sed tamen internae instigationis impulsu exhortari eos instantissime compelluntur. Certe Paulus cum vestimenta sua executiens, a Corinthiis discedere vellet, audiuit: noli timere, sed loquere, & ne taceas, propter quod ego tecum sum, & nemo apponetur tibi, vt noceat te, quoniam multus est mihi populus in hac ciuitate, Act. XVIII.* Denique 4) nec inter Romano-Catholicos

A 3

(c) Inficiatur hoc Pitschmannus Supplement. dub. vexat. hist. eccles. seculi I. p. 87. his verbis: **Es wüste Paulus schon seine Bande zu Jerusalem, wohin er damals gieng, da er an die Römer schrieb, Rom. XV, 25.** Sed cum locus excitatus nihil in rem habet, tum etiam si v. 28. fortasse in animo Pitschmanni fuerit, nihil tamen ille loquitur *vinculorum*, sed generatim malitiosas Iudaeorum machinationes insidiasque, a quibus iam inde a conuersionis suae exordio Paulus sibi timuerat. Deinde illud etiam historiae aduersatur, i. e. Act. XVIII, 18. quo cum tempus scriptae ep. ad Romanos referendum sit, tunc v. 22. Act. XVIII. Hierosolymam quidem petiit Paulus, verum non proxime ante vincula Hierosolymitana, siue Romana.

tholicos defunt, qui illationem a proposito Pauli ad eius executionem certam esse negant. Natalis Alexander l. c. ait: *S. Paulum consilium suscepisse proficiscendi in Hispanias -- constat ex epist. ad Rom. XV. Sed non ita certum est, an consilium, de ista profectioe susceptum, executioni mandauerit. Quare, relicto sacro codice, ad traditionem fugit. At enim Paulus ita promissis non stetit, mendacii coarguendus. Imo vero hunc scrupulum iam exemerunt Guiliel. Estius ac Thomas Aquinas. Ille quidem in commentar. ad Rom. XV: Verum dixit (Paulus), licet euentus, Deo aliter disponente, proposito non responderit. Nec audiendus Hugo Victorinus, dicens: quamuis mentitus non fuerit Apostolus, verba tamen, quae dicebat, falsum significasse. Neque enim verba significant falsum, quae verum habent sensum, ut de verbis Pauli iam declaratum est, vero sensu fuisse ab eo dicta; quemadmodum & Thomas bene explicat in commentario. Hic vero (Thomas) in Rom. XV, lectione tertia, ita commentatur: Proficiscar (ego Paulus) per vos (Romanos) in Hispaniam. Sed videtur hic apostolus falsum dicere. Nunquam enim in Hispaniam iuisse legitur. In Hierusalem enim captus fuit, & exinde Romanam perlatus est in vinculis, ut habetur Act. ultimo, ubi est occisus simul cum Petro. Dicunt igitur quidam, quia, sicut dicitur Act. ultimo, cum venisset Romam Paulus, permissum est ei manere se bimet cum custodiante se milite, & postea dicitur, quia mansit biennio toto in suo conductu, & in illo spatio dicunt eum in Hispaniam iuisse. Sed quoniam hoc certum non est, potest melius dici, quod apostolus falsum non dixit. Quoniam proponebat, se facturum quod dicebat, & sic verba eius erant intelligenda quasi insinuantia eius propositum, non autem futurum euentum, qui ei erat incertus. Unde non poterat hoc praedicare, nisi forte sub conditione, quam Iacobus dicit apponendam Iacob. IV, pro eo ut dicatur: Si Dominus voluerit, & si vixerimus, faciemus hoc aut illud. Et sic etiam apostolus se excusat 2 Cor. I, de hoc, quia ad eos non iue-*

rat,

rat, sicut promiserat, dicens: cum ergo hoc volui, nunquid leuitate usus sum, aut quae cogito, secundum carnem cogito, ut sit apud me est & non. Et sic ex hoc, quia ex iusta causa praetermisit facere, quod promiserat, se immunem dicit a leuitate, carnalitate & falsitate. Et sic etiam soluit hoc Gelasius papa, ut habetur in Decretis 22. q. 2. Beatus, inquit, Paulus apostolus non ideo, quod ab sit, fefellisse credendus est, aut sibi extitisse contrarius, quoniam, cum ad Hispaniam se promississet iturum, dispositione diuina, maioribus occupatus causis, implere non potuit, quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronunciauit, quod reuera voluisset efficere. Quantum vero ad diuini secreta consilii (quae ut homo non potuit, licet spiritu Dei plenus, cognoscere) superna praetermisit dispositione praeventus. Licet enim propheticum spiritum habuerit, tamen prophetis non omnia reuelantur, ut patet 4 Reg. 17, ubi Heliseus dicit: Anima eius in amaritudine est, & dominus celauit a me, & non indicauit mihi.

Confectarium. Ergo qui ex hoc Paulino loco, itineris illius Hispanici executionem defensum eunt, Sophisticen exercent, committuntque fallaciam consequentis.

Monitum. Cum autem in seqq. quosdam deprehendamus Patres, huius fallaciae in concludendo fabros, non debemus eos in eo nec suspicere, neque admirari, nec perhorrescere, sed potius ex historia literata exquirere, firmiterque tenere, quousque patres in Logica disciplina progressi fuerint.

II. CLEMENS ROMANVS circa a. 65.

Alter testis produci solet Clemens, Episcopus Romanus, qui in epistola priori ad Corinthios cap. V. his utitur verbis: Propter aemulationem (toleratam) Paulus patientiae praemium obtinuit, cum catenas septies portasset, vapulasset, lapidatus esset, praeco factus in oriente atque occidente, eximium fidei suae decus accepit, totum mundum docens iustitiam & ἐπὶ τὸ τίμας τῆς

τῆς δόσεως ἐλθὼν, & coram praefectis testificatus, ita e mundo migravit atque in locum sacrum abiit, patientiae magnum exemplar factus.

Resp. Hic non exquiram, an falsi sint illi, qui Clementi Romano affictas has literas censent. Non explorabo, an testis locuples sit ille Clemens, qui Romae & alibi Paulo Apostolo multum usus esse dicitur. De quo consulatur viri celeb. Gottlieb Stollii *Nachricht von den Vätern der ersten vier Seculorum* p. 15. Non perscrutabor, an vera illa glossa sit, quam in pro-latis & quidem in controuersis Clementis vocibus inesse, homo doctus quidam existimauit; sed potestatem tantum explanabo horum verborum: εἰς τὸ τέλος τῆς δόσεως, in quibus Eduard. Stillingfleetus, Anglus, Angliam, Petrus de Marca, Gallus, Galliam, alii nonnulli Hispaniam vident, & quidni Americam vel Platonis Thulen? Vid. D. Ittigii *selecta capita Hist. Eccles. Seculi I.* p. 469. sq. *Observationes variorum ad hunc Clementis locum* in Io. Clerici edit. *Patrum Apostolicorum* T. I. p. 150. & D. Io. Albert. Fabricius in *Luce Euangelii* p. 407. Ego vero si quid video, sentio, illis vocibus subiectam esse hanc vim: Paulus mortuus est ἐλθὼν εἰς τὸ τέλος τῆς δόσεως, postquam venerat in HVNC usque terminum occidentis, Romam puta, vbi scil. exaratae a Clemente hae literae fuerant, atque vnde eas Corinthii accipiebant. Videlicet 1) articulus τὸ (τὸ τέλος) certum occidentis terminum definit, siue τὸ ponitur pro τῷτο. Quae notio articuli τῷ in scriptoribus tum sacris tum profanis vsu frequentatur, ita vt firmo stet talo canon ille Glassianus in *Grammatica sacra* cap. de pronom. can. I. p. m. 498. seqq. *articulus ὁ, ἡ, τὸ non raro pronominis demonstratiui vim obtinet.* Exemplis, quae ex solis quidem Noui Foederis tabulis magnus Glassius attulit, plura exempla adiungi possunt. e. g. Matth. XXIV, 22. Act. XV, 32. XXIII, 33. Rom. VIII, 32. XVI, 22. Coloss. IV, 16. I Thessal. V, 27. Apoc. I, 3. & I Cor. XVI, 19. salutant vos αἱ ἐκκλη-

ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀσίας, HÆ huius Asiae ecclesiae, vbi scil. exaratae a Paulo hae literae fuerant, atque vnde eas Corinthii accipiebant. Sed & profanis scriptoribus huius notiois vsum recte vindicauit Ioh. Frider. Hombergius in parergis sacris. p. 73. 2) Quod autem Roma vel Italia, si referatur ad Corinthum, quo hae Clementis literae publico ecclesiae Romanae nomine missae fuerunt, ad OCCIDENTEM (δύσιν) sita sit, hoc vel illos credere oportet, qui nihil credunt, nisi quod vident. Licet enim, si libet, adire Corinthum ac Romam. Huc accedit, quod ob illam ipsam rationem Italia antiquo nomine *Hesperia* cognominetur, id quod Virgilius *Aeneid.* I. 534. seqq. cecinit his verbis:

*Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis atque ubere glebae,
Oenotrii coluere viri: nunc fama minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.*

Quae verba scriptor anonymus in der Uebersetzung der dreizehn Bücher *Aeneidos* a. 1559. zu Frankfurt in 8. transtulit hunc in modum:

*Ein Land ist's, das die Griechen nennen
Hesperiam, ihr solts wohl kennen,
Ein fruchtbars und ein edles Land,
Oenotrii drin g'wonet hand,
Italia heists nach neuer Mähr,
Vom Italo dem König her.*

Huc etiam illa Virgilii verba faciunt, quae in *Aeneid.* 2. v. 780-784 expressa, vel ipsa Pauli apostoli fata, sed κρηπτικῶς, sed μυσικῶς, repraesentant:

*Longa tibi (Aeneae vel Paulo) exilia, & vastum maris
aequor arandum,
Ad Hesperiam venies, vbi Lydius arua
Inter opima virum leni fluit agmine Tybris.
Illic res laetae, regnumque & regia coniux
Parta tibi. Lacrimas dilectae pelle Cræusae.*

B

Hoc

Hoc est, interprete illo anonymo :

Viel fremder L nder mustu sehen,
 Lang Jahr das wild Meer  bersp hen.
 Zu legt komst in das welsche Land,
 Darin viel Reichthums ist erkant,
 Und da die Tyber s nftiglich
 Durchlaufet auch das Welisch Rich,
 Daselbst wird es dir gl cklich gon,
 Ein K niglich Hausfrau wird dir schon.
 Dazu wird dir ein ander Rich:
 Drum darffstu nicht beweinen mich, (Cr usam.)

Sed vide Cellarium, qui in orbe antiquo T. I. p. 627. seq. plura in hanc sententiam adfert. 3) Nec est, quod quis *nouitatem* criminetur interpretationis, utpote Io. Fello, episcopo Oxoniensi, Sam. Basnagio, ac Tillemontio, quamvis aliis rationibus, iamdudum probatae.

III. EVSEBIUS CAESARIENSIS. a. 325.

Tertium, ad effectum Pauli iter Hispanicum, testem Eusebium Pamphili adhibuit Ioann. Wichmannus, qui in Chronologia sacra p. 388. ait: *anno Christi vulgar. 61. Paulus coram Nerone causam dicit, sed - liberatur. Post, Fama est, inquit Eusebius libr. 2. histor. eccles. c. 22, eum ad praedicationis ministerium reuersum, atque in partes Occidentis perrexisse, & in Gallia & Hispania euangelium praedicasse.* Cum Wichmanno faciunt D. Georg. Maior in vita Pauli, ad a. Christi 61, D. Arularius, in Feustkingii thesauro Hunniano ad Aet. XXVIII, 31. p. 177, & Conrad. Samuel Schurtzfleischius, in introductione in notitiam scriptorum, part. 2. p. 177.

Resp. 1) Quamquam Eusebii historia ecclesiastica, quatuor in locis, de Pauli Apostoli fati agat, libr. 2. c. 22. & 25, & libr. 3. c. 1. & 4; de Hispanico tamen eius itinere nihil quicquam ibi extat. In primo quidem loco Eusebius loquitur haec, interprete Henrico Valesio: *Festo Iudaeam procurante Paulus*

in iudicium adductus causam cum dixisset, vinctus Romam perductus - - atque hic Lucas, qui actus apostolorum literis tradidit, historiae suae (hunc) finem fecit, Paulum Romae in libera custodia biennium egisse, & verbum Dei libere praedicasse testatus. Tandem vero (graece τότε μὲν &ν tum igitur) cum causam apud iudices perorasset, rursus praedicandi causa peregre profectus esse dicitur (graece: λόγος ἔχει in scriptura dicitur,) posteaque, cum Romam iterum venisset, vitam martyrio finisse. - - Haec idcirco a nobis dicta sunt, ut ostendamus, Paulum non in primo illo, cuius meminit Lucas, in urbem Romam aduentu, martyrio esse perfunctum. Quippe probabile est, Pauli pro fide nostra defensionem a Nerone, qui circa initia imperii clementius se gerebat, benigne admisissam fuisse: verum cum postea ad teterrima quaeque facinora idem Nero prorupisset, Apostolus quoque cum ceteris saevitiam eius expertus. In altero loco Eusebius profert non sua, sed Dionysii episcopi Corinthiorum, verba, quae volunt, Petrum aequae ac Paulum fuisse & docuisse Corinthi, sed & utrumque fuisse in Italia atque ibi tum docuisse, tum obiisse. In tertio loco, (vbi id agit Eusebius, ut populos enumeret illos, quos Apostoli adierint docuerintque,) Paulus dicitur regiones ab Hierosolymis per circuitum usque ad Illyricum omnes euangelio complevisse, atque ad extremum Romae imperante Nerone mortuus, teste Origene in tomo 3. exegeticorum in Genesin. In quarto loco tradit Eusebius, Paulum ab Hierosolymis in circuitu usque ad Illyricum plantavisse ecclesias, idque intelligi tum ex ipsis Pauli epistolis, tum ex S. Lucae Actibus Apostolorum; At nihil quicquam ibi de Pauli itinere Hispanico. (*) Itaque ergo su-

B 2

bit

(*) Simile exemplum suppeditant illi, qui ex Eusebio haec verba citant: *narrant veteres, Iohannem Asiaticarum ecclesiarum rogatu, germanum scripturae canonem constituisse*, cum nihil tale in Eusebio legatur. Vid. Lampe prolegomen. in Joann. p. 81. not. q. Similis ignaviae notam incurrit M. C. G. Pitschmannus in supplement. dub. vexat. hist. eccles. seculi I. p. 86. vbi haec tradit: *So bald Paulus das erstemahl die Freyheit in Rom wieder erhalten hatte, lehrte er in ganz Italien.* Das steht klar im Euseb. hist. eccles. lib. 2. c. 25. Falso.

bit mirari oculos virorum ante dictorum, quos oportet fuisse admodum acres ac perspicaces, cum, vbi nihil fuit, ibi aliquid viderint. (adeo, non temere credere, multum est.) Signetur nobilissimum hoc ignaviae credulitatisque doctorum quorundam exemplum; Quinimo 2) dum Eusebius de Hispanico Pauli itinere tacet, eo ipso vel maxime clamat, iter hoc sibi esse ignoratum, saltem suspectum. Quippe cum ratio specialis subesset, cur Eusebius, Christianorum illius aevi historicus facile princeps, illud iter Paulinum tum non taceret, quando hoc maximopere agebat, ut populos, quos obiit docuitque Paulus, enumeraret. Inter illos igitur populos cum Hispanos non enumeraverit Eusebius, consequitur, ut iter illud consummatum Eusebius vel plane ignoraret, vel certe suspectum haberet. Deinde 3) cum Origenes quoque de hoc itinere Eusebio taceat, (illi, qui in oriente, vbi Origenes, atque haud diu post floruit, qui, diligentissimus amicissimusque scriptorum Origenis lector, apologiam quoque pro Origene edidit,) vero consentaneum est, ut etiam Origene nihil de hoc itinere innotuerit, eoque magis, quod in operibus Origenis, adhuc extantibus, altum de hoc itinere silentium est.

IV. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS

circa a. 347.

Quartus testis laudatur Cyrillus Hierosolymitanus, propterea quod Catechesi XVII. Cap. 13. verba fecit seqq.: *Spiritus Sanctus imprimendo sigillum animae (Pauli,) vas eum effecit electum ad domini illius, qui apparuerat ei, nomen ferendum coram gentibus & regibus & filiis Israël, fecit eum qui ante erat persecutor, tanquam praedicatorem & bonum servum inde ab Hierosolymis usque in Illyricum largiter euangelizare, κατηχήσαντα δὲ καὶ τὴν Ῥώμην, καὶ μέχρι Σπανίας τὴν προθυμίαν τῶ καὶ κηρύσσειν ἐκτείναντα, sed & docentem Romam, atque in Hispanias usque promptitudinem praedicationis extendentem.*

Resp. 1) In testimonium itineris Hispanici perfecti vocatur Cyril-

Cyrillus, sed falso, qui Paulum quidem agnoscit κατηχήσαντα τὴν Ῥώμην doctorem urbis Romae, verum non κατηχήσαντα τὰς Σπανίας doctorem Hispaniarum, qui Paulum etiam agnoscit extendentem in Hispanias usque, non τὸ κήρυγμα praedicationem suam, sed τὴν προθυμίαν τῆς κηρύξεως praedicationis suae promptitudinem. Quibus verbis nihil Cyrillus dixit aliud, ac dixit ipse Paulus Rom. XV, 24. 28. his verbis: ἀπελεύσομαι, volo proficisci per Romam in Hispaniam, siue τὸ κατ' ἐμὲ, πρόθυμόν ἐστι, quod ad me attinet, lubentissime volo praedicare Romae atque deinde in Hispania. Rom. I, 15. Eandem notionem obtinet ἡ προθυμία in Catechef. XVII. cap. 1, vbi Cyrillus concionatur in hunc modum: in concione proxima, quae de Spiritu S. agebat, admodum pauca vobis dicta atque argumenta attulimus. -- τότε μὲν, διὰ τῆς ἀκοῆς σύμμετρον, τὴν προθυμίαν ἐπιχρόντες tum quidem, ne vestras aures fatigaremus, promptitudinem, studium, alacritatemque plura dicendi coërcentes, refrenantes. En igitur Cyrillum ἐποχὴν τῆς προθυμίας statuentem, siue distinguentem inter actionem ipsam, atque inter eius προθυμίαν. 2) Quinimo etiamsi fingamus, Cyrillum agnoscere Paulum in Hispaniam usque extendentem non τὴν προθυμίαν, sed ipsum τὸ κήρυγμα, tamen ne sic quidem certo atque indubitato inde colligi posset Pauli in Hispaniam ingressus, cum illam praedicationem etiam absens per alios aut per literas peragere potuisset. Porro 3) cum in eadem hac Catechesi cap: XV. Cyrillus memoret, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ μέχρι τῆς βασιλείας αὐτὸν τὸν κήρυκα χρεῖσθαι τὸν ποτὲ διώκτην ὠδήγησεν, Paulum a Spiritu S. etiam Romam usque fuisse perductum, Hispanici tamen itineris mentionem iniicit nullam. Iam vero scopus Cyrilli ibi est recensere effectus illos, quos per Paulum apostolum in hoc mundo operatus erat Spiritus Sanctus. Ex quibus efficitur. Paullinum hoc iter, in Hispaniam explicatum, Cyrillo fuisse Hispanicum, i. e. ignotum ac peregrinum.

V. ATHANASIVS a. 354. secundum Basnagii
 annales T. 3. p. 38.

Quintus testis constituitur Athanasius, malleus ille Arianorum, quod in epistola ad Dracontium scripserit seqq.: *Paulus docens atque evangelizans, pro gaudio coronaque habebat eos, quos conuertebat.* διὰ τὸ καὶ σπερδῆ τῶν ἀγίων μέχρι τῆς Ἰλλυρικῆς κηρύττει, καὶ μὴ ὀκνεῖ μηδὲ εἰς τὴν Ῥώμην ἀπελθεῖν, μηδὲ εἰς τὰς Σπανίας ἀναβῆναι.

Resp. Excitata verba graeca in edit. opp. Athanasii Paris. 1627. Tom. I. p. 956. translata in latinum sermonem sunt hoc modo: *Quapropter studium fuit sancto viro usque ad Illyricum illud euangelium praedicare, neque segnescere, neque omittere, quin Romam iret, & in Hispanias adscenderet, melius conuertenda ita: quapropter studio sanctorum siue christianorum (efficiendorum ductus) usque ad Illyricum praedicat, nec pigratur neque abire Romam, neque adscendere in Hispanias, ac proinde nihil hic Athanasius dixit amplius, quam dixerat ipse Paulus Rom. XV, scil. se non pigrari (μὴ ὀκνεῖν), i. e. εἶναι φιλοτιμώμενον se contendere, Christum celebrare ibi, ubi celebratus nondum fuerit.* Quae quidem nec negantur a nobismetipsis, nec tamen veniunt in quaestionem, adeoque struitur hic fallacia ἑτεροζητήσεως, proditurque ignorantia elenchi. Quid? quod tam ex ipsis Athanasianis loquendi formulis (μέχρι τῆς Ἰλλυρικῆς, εἰς τὴν Ῥώμην ἀπελθεῖν κ. τ. λ.) tum ex rerum ordine, quo praedicatio in Illyricum iam illata, praedicationem praecedit, Romam atque in Hispaniam adhuc inferendam, satis videtur esse planum, animo Athanasii obuersatum esse locum Paulinum, Rom. XV, 19. seqq. Quare de Athanasiano hoc loco idem iudicium, quod de Paulino §. I, ferendum est. Denique, ut itineris Paulini Hispanici executionem affirmaret Athanasius, neque scopus epistolae illius postulat, qui est permouere Dracontium ad πρὸς θυμίαν κηρύγματ' exemplo Pauli, qui, quantum in ipso fuerit, in remotissimas etiam gentes, atque adeo in Hispaniam Christi nomen

nomen publicare anquirebat, studebat, contendebat, μή ὤκνησε, non pigrabatur, quamvis publicationis huius contentio, ut alias saepissime, ita etiam hic fuerit frustra.

VI. EPIPHANIVS circa, a. 347.

Sextus testis datur Epiphanius, Salaminis in Cypro episcopus, qui in Panario haeres. 27. p. 107. T. I. edit. Coloniensis, siue potius Lipsiensis, de Paulo haec memoriae tradidit: *Petrus & Paulus praedicandi euangelii gratia (Roma) in alias urbes regionesque saepe proficiscebantur.* ὁ μὲν γὰρ Παῦλος καὶ ἐπὶ τὴν Ἰσπανίαν ἀφικνεῖται, Πέτρος δὲ πολλάκις Πόντον τε καὶ Βιθυνίαν ἐπισκέψατο. *Nam Paulus etiam in Hispaniam venit, Petrus vero Pontum Bitbryniamque saepenumero visitabat.*

Resp. Hic quidem Pauli in Hispaniam ingressum stilo satis claro distinctoque, non rudi & confuso, testatum facere videtur Epiphanius. Sed tamen cum hic homo, quod sciam, primus inter ecclesiae doctores sit, qui id sentire ausus est, cumque sententiam hanc sub a. 374. secundum Caue histor. liter. scriptor. eccles. p. 195. scripto hoc expresserit, nostrum iam est non sine ratione sectari Epiphanium, sed probe meminisse firmiterque tenere, testem hunc non esse auritum, non oculatum, non σύγχρονον, quippe qui iter factum affirmare ausus fuerit, per 318. fere annos ignoratum. Sed haec curatius sunt pensanda. Sex possibilitates suppetunt, ex quibus agi cum Epiphanio potest. Fieri enim potuit, 1) ut haec opinio non sit Epiphanii, cum verba eius hic fortasse habeamus non integra, non genuina, sed corrupta, sed ab aliena manu interpolata. Queritur praesentes operum Epiphanii (*) corruptiones Contr. Sam. Schurtzfleischius in Henr. Leon. Schurtzfleischii Actis literariis p. 38. item in introductione in notit. scriptorum part. 3. p. 36. seq. atque in commentationibus in histor. eccles. Gothanam, illi introductioni subiectis p. 17. *Epiphanius ist in der Bibliothec.*

(*) Eadem coniectura est Papebrochii atque Ittigii in select. cap. hist. eccles. sec. II. p. 15.

bliothec. Vindobon. in MS. Es sind in seinen gedruckten *Operibus* viele *Hiatus*, daß es scheint, er müsse sehr castriret worden seyn. Deswegen begehrte ich das *MS.*, konnte es aber nicht erhalten. Quas tamen querelas cum mihi quidem iam non detur abscindere, Epiphaniique lectionem ex manuscriptis codicibus antiquis & sinceris tueri, cumque querelis indulgere hic nihil iuuet, non est quod querelis indulgeamus. Porro fieri potuit, 2) vt hanc huius itineris executionem diuinitus reuelatam habuerit Epiphanius. Quod quidem verosimile non est. Immo etiamsi diuinitus reuelatam habuerit, tamen Epiphanius erat, Lectoribus suis hoc tum significare tum approbare. Deinde fieri potuit, 3) vt ex Anecdotis illam hauserit Epiphanius. Tum vero Epiphanius erat lectoribus suis hoc indicare, ac praeterea aperire, haec anecdota quo auctore, quo tempore, quo loco, qua fide composita fuerint. Post fieri potuit, 4) vt ex libris antiquis euulgatis, sed nunc deperditis, hoc depromserit Epiphanius. Tum vero in idem, quod proxime notauimus, vitium incurrit. Tum fieri potuit, 5) vt fama atque auditione hoc acceperit Epiphanius. Tum vero Epiphanius erat, hanc famam atque auditionem etiam lectoribus suis indicare atque approbare. Sed & famam & auditionem testimoniis contrariis tum antiquioribus tum scriptis, comprimere atque interimere possemus. Deinde fieri potuit, 6) vt ex verbis Paulinis Rom. XV. Epiphanius hoc collegerit. Tum vero Epiphanius erat lectoribus suis hoc indicare atque approbare. Ex quacunque igitur quinque posteriorum possibilitatum causa agatur Epiphanius, causa cadit, qui, quemadmodum non oportet, egerit, quasi quae in rusticis quamplurimis dominatur, eadem Epiphanius quoque concepta opinio fuerit, historias esse fide dignas, propterea quia sunt scriptae. Idque primum vitium est, quod in historia Epiphanius virgula censoria dignum videtur. Alterum Epiphanius vitium inest in itineris sui ficti origine, quae a sexta possibilitate verosimiliter ducenda est, qua Epiphanius perfectum Pauli in Hispaniam iter credi-

crediderit, fallacia captus consequentis. (§. 1.) Quam coniecturam meam praesidio firmat illa patrum quamplurimorum consuetudo, quae est vnā certo nouisse *περίστασις*, ac reliquas quamuis dubias falsasue fingere atque addere pro certis & veris. Quam consuetudinem, a Casaubono exercitat. 1. §. 26. aliisque iam notatam, nosmetipsi in Io. Chrysostomo §. VIII, in Hieronymo §. IX, Theodoretō §. X, Euthalio §. XI. aliisque notabimus. Sed & in hoc errore error Epiphanium alius adiuerit, quem errauit in eo, quod haeres. LI. §. XI. lectionem 2 Timoth. IV, 10. corruerit, aut corruptam ab aliis arripuerit, statueritque, Crescentem ibi a Paulo apostolo non in Galatiam Asiae, sed in Galliam Europae missum fuisse. Compara Summe Vener. Wolfii curas ad 2 Timoth. IV, 10. Quo facto facile ipsi ad credendum fuerit, ipsum Paulum posthac in Galliam quoque abiisse atque exinde in Hispaniam transfiliisse. Ceterum id quoque pro comperto atque explorato aliunde iam habemus, Epiphanium non esse eum, cui tuto fides habeatur, cum non solum capite supra dicto etiam hunc errorem scripserit, *de Clemente Romano*, non in epistola ad Philipenses, sed in epistola ad Romanos a Paulo mentionem fuisse iniectam, sed etiam alia bene multa in historia sacra somnia somniauerit, febricitantibus dignissima. Conf. Celeb. Gottlieb. Stollii *Nachricht von den Kirchenvätern der vier ersten Seculorum* p. 336. & D. Frid. Adolph. Lampii *prolegomena ad euangel. Ioannis*, p. 188. Henr. Leonard. Schurtzfleischii *Acta literaria*, p. 37. sqq.

VII. HILARIUS, Diaconus Romae, circa a. 380.

Septimus testis, a Contr. Samuel Schurtzfleischio in introductione in notitiam scriptorum part. 2. p. 155. excitatus, Ambrosius est in commentar. ad Rom. XV.

Resp. 1) Ambrosii commentarii in epistolas Pauli genuini, in deperditorum librorum numero adhuc ponendi sunt. Qui autem, typis exscripti, Ambrosii nomen in titulo gerunt, illi ad Hilarium, urbis Romae diaconum, non ad Ambrosium, autorem referendi sunt. vid. Fabricii *histor. biblioth.* part. 1. p. 179. Cave *histor. liter. scriptor. eccles.* p. 169. Casp. Ziglerus in *tr. de diaconis & diaconis*.

aconissis cap. 8. §. 9. & 10. p. 105. alii. 2) In illo igitur Hilario, cuius ipsa verba non retulit Schurtzfleischius, nihil equidem pro Pauli profectioe, in Hispaniam expleta, inuenire potui, nisi polyhistor ille forte respexerit ad Hilarii commentationes in haec verba: *hoc igitur cum consummauero, & adsignauero eis fructum hunc, proficiscar per vos Romanos in Hispaniam. Scio enim, quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Christi veniam, certus de dispositione & gratia Dei, promisit, se in abundantia benedictionis venturum, quam praedicat, Christi.* Verum tamen etiam haec verba ambigua sunt. Nam certa illa praescientia Pauli, quae significatur his verbis: *certus de dispositione & gratia Dei*, intelligi potest aut de itineris Romani Hispanique executione, hoc sensu: scio siue praescio, quoniam, quia certo veniam ad vos Romanos; aut de abundantia benedictionis Christi afferenda, hoc sensu: scio siue praescio, quod, si venero ad vos (quod quidem incertum est, sed tamen si venero ad vos) in abundantia benedictionis Christi certo venturus sim. Cum igitur obscurum sit, quomodo Hilarius sit intelligendus, obscurum atque irritum quoque est, quod ex eo ducitur, argumentum. Quandoquidem ex incertis nihil certi sequitur. Deinde 3) si duobus prioribus modis Paulum capiat Hilarius, falsus est & probabilitate caret. Sin ultimo modo, tum Pauli, in Hispaniam abitio, nihil inde praesidii capit.

VIII. IO. CHRYSOSTOMVS, circa a. 390.

Oetauus testis Io. Chrysostomus est, qui homil. 76. in Matthaeum secundum Natalem Alexandrum in selectis capitibus seculi I. diff. 14. p. 555. scripserit seqq. *Cum igitur biennium Romae exegisset in vinculis (S. Paulus), tandem dimissus est, deinde in Hispanias profectus inuisit illic Iudaeos quoque, ac tunc fortasse Romam reuersus est, quando & supplicium iussu Neronis pertulit.*

Resp. 1) Haec verba in Chrysostomi homiliis in Matthaeum non extant, extant tamen in praefat. commentar. in ep. ad Hebraeos, ac proinde ille Alexander ignauus historicus est, qui suis non vidit oculis.

oculis. Nihilominus tamen 2) in homilia indicata alia, quae huc facere videntur, verba insunt, quando ad illa Matthaei: *In universo orbe praedicatur euangelium hoc in testimonium omnibus gentibus & tunc veniet consummatio*, Chrysostomus haec commentatur: *consummatio, scil. Hierosolymorum. Quod enim illud dicat (Christus,) quodque ante urbis euersionem per mundum euangelium effusum sit, audi Paulum dicentem: in omnem terram exiuit sonus eorum, & rursus: a spe euangelii, quod audiuiistis, quod praedicatum est in vniuersa creatura, quae sub coelo est, κ. ὁρᾷς αὐτὸν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἰσπανίαν τέρχοντα, & videre potes, lector vel auditor, eum (Paulum) ab Hierosolymis ad Hispaniam currentem.* At vero illa ipsa αὐτοψία, quam testem Chrysostomus imponit his verbis: ὁρᾷς αὐτὸν κ. τ. λ. *Pauli in Hispaniam ingressum videre, lector, potes, scil. Rom. XV, tantum abest, vt testimonii ipsius fidem firmet, vt potius fallaciae consequentis Chrysostomum accuset, condemnet (§. 1.).* Nullum igitur illud quoque Chrysostomi testimonium est, quod in praefat. commentar. in ep. ad Hebr. perhibitum, supra iam recitauimus. Nullum quoque illud Chrysostomi est, homil. 7. de laude Pauli datum ita: *Postquam Romam ingressus est (Paulus), ibi quoque quanta cum modestia annunciauit veritatem - verum nec ibi subsistere contentus, etiam in Hispaniam percurrit.*

IX. HIERONYMVS STRIDONENSIS

circa a. 410.

Nonus testis Hieronymus est, qui ad Es. XI. ita commentatus est: (Iudaei atque Ephraimitae) *volabunt in bume-ro Philistin per mare, b. e. primum maritimis praedicabunt Palaestinis, & per mare volucris cursu pergent ad ceteras nationes, siue iuxta septuaginta interpretes: - volabunt in nauibus alienigenarum, mare simul praedabuntur: quod de vnius Pauli apostoli exemplo intelligamus, qui per Pampbilitiam & Asiam & Macedoniam & Achaïam & diuersas insulas atque prouincias, ad Italiam quoque, & vt ipse scribit, ad Hispanias, alienigenarum portatus est nauibus. (*)*

C 2

Resp.

(*) Hic perspicue quidem Hieronymus loquitur, Paulum NAVIBVS in Hispaniam portatum, quod tamen negat Emanuel Cajetanus Sousa loco su-

Resp. Credo equidem, beatum Hieronymum tum hic, tum in commentar. ad Amos. V. (*) arbitrari, Paulum in Hispaniam reuera esse ingressum, sed insimul etiam hoc credo, iter illud non esse nisi imaginarium, chartaceum, atque ex Rom. XV. per falsam consecutionem excogitatum, cum eo respexerit Hieronymus his verbis: *ut ipse Paulus scripsit.* Impotentem consequentiam illam non obliuione sepelire, sed, sicut & alia patrum ἀλογα, studiosissime obseruare ac mente memori asseruare debemus, non ad odium patribus conflandum, quos, si tempus est, excusamus, laudamus, (†) sed ad sanandam insaniam idololatriae patristicae, de qua nuperrime inter alia exposuit V. C. D. Io. Christoph. Koecherus, in libro de idololatria literaria p. 30. seqq. Dantur enim adhuc hodie

pra dicto, vbi pro TERRESTRI Pauli itinere in Hispaniam contendens, contra Hieronymum Baronii martyrologium aliaque plura auxilia implorat, quae cum debellauerit Cel. Harenbergus in Otiis Gandershemensibus p. 165. sq., hoc tantum commemoramus, Petrum de Marca, Hieronymi vel immemorem, vel potius negligentem, in Galliae suae honorem, in epistola ad Valesium supra dicta, iam ante Soulam, ita scripsisse: *Paulus Hispanias adiuit ad promulgandum illis in regionibus fidem. Atqui Hispanias petiti pergendum fuit per celeberrimam apud veteres viam illam publicam, quae ab Italia per Gallias in Baeticam ipsam ducit. Eius descriptionem exhibet non solum Antonini itinerarium a Nicaea per Arelatem, Narbonem, summum Pyrenaeum, Iuncariam, Barcinonem, & reliqua loca, sed etiam Strabo, qui sedulo se habuit in viae illius explicatione.* Verum enim vero, si Paulus ingressus in Hispaniam non est, frustra de viis, eo ducentibus, decertatur.

(*) Hieronymi verba in commentar. ad Amos. V. haec sunt: *Paulus Apostolus quasi turbo violentus & saeva tempestas, & tuentes maris gurgites, persequabatur, & opprimere nitebatur ecclesiam Dei, qui vocatus a Domino effusus est super faciem vniuersae terrae, ut praedicaret euangelium de Hierosolymis usque ad Illyricum & aedificaret non super alterius fundamentum, vbi iam fuerat praedicatum, sed usque ad Hispanias tenderet, & amari rubro, imo ab Oceano usque ad Oceanum curreret, imitans Dominum suum & solem iustitiae, de quo legimus (Psalm. XIX, 7.) a summo coelo egressio eius, & occursum eius usque ad summum eius; ut ante eum terra deficeret, quam studium praedicandi.*

(†) Subscribo Moshemio, viro in hac quoque eruditionis parte scientissime versato, qui in institutionibus historiae antiquioris p. 327: *Fauo ego, inquit, memoriae magnorum hominum, qui patrum vocabulo appellantur, neque laudibus, quas meruerunt, inuideo: at quae vitiosa in illis sunt, castiganda esse arbitror, ne alii exemplis eorum praecipites agantur.*

hodie viri, qui partim aperte, partim per multiformes obscurasque ambages aliis persuadere vel imperare volunt, ut errata, si modo a patribus proficiscantur, pro veritatibus exosculentur, ac pro melle lingant, saltem pingant, dissimulent, occultent. Itaque credo & confiteor, ratiocinium illud Hieronymianum, cui Pauli iter instructum est, vehementer laborare, nec convenire cum recta ratione. (§. 1.) Nihilominus tamen credo & confiteor, gratias habendas esse Hieronymo maximas, (Epiphonio nullas §. VI.) quod originem figmenti cordis sui aperire nobis voluerit. Praeterea credo quoque & confiteor, magno usus esse cautionem illam, quae praecipit, ut in historiis, a patribus allatis, examinandis attentius quaeramus, ex quo fonte illas hauserint, num facta suis oculis viderint, num relata ab aliis referant, num ipsi ex ratiociniis tantum historias ducant &c. Nam cum hodiernum, quae insignis Dei gratia est, compotes rationis simus, iustum, aequum, ac necessarium est, ut beneficium illud diuinitus datum, rationem puta, ad excutiendas patrum historias grato gnauoque animo adhibeamus, non temere recusemus, non profane aspernemur. Iam igitur, cum ratio doceat, a proposito ad propositi praestationem nec in Paulo rite colligi, (§. 1.) deinde cum Hieronymus errores historicos quam plurimos pro veritatibus venditauerit, quod probat Cel. Stollii Nachricht von den Kirchen-Vätern p. 511 seqq. sequitur, Hieronymo, testi, nec aurito, nec oculato, nec aequali, fidem nullam hic esse habendam.

X. THEODORETUS, circa a. 438.

Decimus testis huc vocatur Theodoretus, episcopus Cyri in Syria, qui in commentar. ad Psalm. 116. ait: *Postea (Paulus) in Italiam venit, atque in Hispanias inde abiit, insulisque in illo mari positis utilitatem attulit.* Ρωμαίοις μὲν γὰρ ἐπισέλων ἔφη ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενός εἰς τὰς Σπανίας δι' ὑμῶν διελθεῖν. *Romanis enim scribens ait: Spero enim per vos Romanos pertransiens in Hispanias proficisci.*

Resp. Non nego, Theodoretum fuisse in illa haeresi, quam etiam in commentar. ad 2 Timoth. IV, 17. profitetur his verbis:

Cum (Paulus) appellatione usus, Romam missus fuisset, tum defensione facta absolutus fuit, atque in Hispanias profectus est, atque ad alias gentes excurrens, eis doctrinae lucem attulit. Itemque in commentar. ad philipp. I: cum autem illinc (Roma) in Hispanias abiisset (Paulus) atque bis quoque diuinum euangelium attulisset, Romam reuersus est capiteque truncatus; sed & simul affirmo, Theodoreti testimonium inniti Rom. XV, vnde tutum duci non potest argumentum. §. I. & IX.

XI. EUTHALIVS, circa a. 459.

Vndecimus testis appellatur Euthalius, diaconus ecclesiae Alexandrinae, qui in Synopsi περι τῶν χρόνων τῆς κηρύγμα-
 τος τῆς ἀγίας Παύλου καὶ περὶ τῆς δια μαρτυρίας αὐτῆς τελειώσεως, (quam
 ex editione Laurentii Zacagnii repetitam & cum codice
 MSto Laudan. 2. collatam, Actis apostolorum in testamen-
 to suo Graeco Io. Millius praefixit p. 252. seq. tetigitque in
 prolegomenis §. 905. 940. 996.) haec habet: Εὐσεβίου δὲ τῶν
 μετέπειτα χρόνων ἀκριβῶς περιεργασάμενον, ἰσόρησεν ἡμῖν ἐν τῷ δευ-
 τέρῳ τόμῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τὰς καὶ τὸ μαρτύριον, καὶ φησὶ,
 τὸν Παῦλον ἀνετον διατρίψαι, καὶ τὸν τῆς Θεῆς λόγον ἀκωλύτως κηρύττειν,
 ἐπισημηνάμενον, ὅτι τότε μὲν ἐπὶ Νέρωνος ἀπολογησάμενον τὸν Παῦ-
 λον, αὐθις ἐπὶ τὴν τῆς κηρύγματος διακονίαν λόγῳ ἔχει στείλασθαι, ὑ-
 πὸ Καίσαρος ἀπολυθέντα, καὶ εὐαγγελίσασθαι ἐφ' ἑτέροις δέκα ἔτεσιν
 (ἐν ταῖς τοῖς ἔτεσι λέγεται ἀποδηῆσαι εἰς τε Ἰσπανίαν τῆς Γαλλίας καὶ
 Ἰταλίας στείλασθαι τὸν τῆς Χριστοῦ κήρυκα, καὶ κατασπείρειν τὸν λόγον,
 καὶ πολλὰς τῶν πατρίων ἀποσπάσαι θεῶν, καὶ τῇ ποιμένι τῆς Κυρίας ἐπι-
 συναΐσαι. Ὅτι δὲ ἐν Ἰσπανίᾳ γέγονε κηρύσσων ὁδὸς Παῦλος, ἐν τῇ πρὸς
 Ῥωμαίους ἐπιστολῇ τῆς τοιαύτης διαγορεύει, γράφων ὡς. νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον
 ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι ταῖς, ἐπιποθείαν δὲ ἔχων τῆς εἰσελθεῖν πρὸς ὑμᾶς
 ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενον θεάσασθαι ὑμᾶς ἐπεὶ ὅτι πρὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ
 γενέσθαι μελέτην εἶχεν εἰς Ἰσπανίαν κηρύττειν, εὐοδώθην αὐτῷ πρὸς τὴν
 πρώτην καταντῆσαι τῶν πόλεων, ὅτι ἡμέλησε τῶν προδεδογμένων· εἰ καὶ πάλιν
 ἀνακάμψας εἰς Ῥώμην, ἐν αὐτῇ τῶν μακρῶν ἀναπαύεται πόνων.) κ. τ. λ.
*Sed Eusebius illos vitae Paulinae annos, ad quos Lucas in actis suis
 apostolicis progressus non est, persecutus, exposuit in histor. eccles.
 libr.*

libr. 2. etiam Pauli martyrium, dixitque, Paulum Romae in custodia libera vixisse, ac verbum Dei praedicasse, simul addens, quod in scriptura sacra Paulus legatur eo quidem tempore coram Nerone auditus, ac deinde rursus dimissus ad munus suum praedicandi obeundum, quod etiam debinc obierit ad decem annos. (In his decem annis dicitur peregre abiisse, atque in Hispaniam ex Gallia Italiaque missus fuisse hic Christi praeco, & seminasse verbum divinum, multosque a patriis diis convertisse ac gregi Christi adiunxisse. Quod autem in Hispania praedicaeverit Paulus, ipse in epistola ad Romanos indicat his verbis: nunc vero ego, locum non habens amplius in his regionibus, cupiditate autem flagrans veniendi ad vos a multis annis, tandem aliquando, si forte proficiscor in Hispaniam, veniam ad vos. Spero enim pertranseundo visitare vos. Si igitur, antequam Romam venerat Paulus, in Hispaniam proficisci iam parabat, multo magis illi, postquam Romam venit, curae cordique fuerunt consilia pristina, quandoquidem (vel: etsi) Romam reversus, martyrium ibi subierit.

Resp. In hac relatione multa sunt addubitanda, ac 1) ipse textus, five ipsa verborum ἀποδείξια, cum in Vaticanis Codicibus MSS. ex quibus Euthalium suum depromsit ediditque Laurentius Zacagnius, non extent verba his vncis () inclusa, quae in vno tantum N. T. codice MS. occurrunt, quem Millius in prolegom. §. 1436. describit nominatque Laud. 2) Dubium etiam est, an verba illa, vncis inclusa, quae in Eusebii historia ecclesiastica extare dicuntur, (quod antecedentia & consequentia postulare videntur,) ibi unquam extiterint; certe in hodiernis Eusebii editionibus excusis non occurrunt. §. 3. 3) Dubia, imo verosimiliter falsa atque elumbis illa ipsa vncorum historia est, cum tria illa praesidia, quibus innititur, nervis careant. Vnum praesidium ex promisso Pauli Rom. XV. petitur, sed frustra §. I. Alterum praesidium ex vicinitate loci paratur, nimirum si Paulus Corinthi versans, atque ab Hispaniis adhuc remotissimus, Hispanias ingredi constituit, Rom. XV. multo magis in vicinitate constitutus, i. e. Romam progressus, Hispa.

Hispaniam intrasse existimandus est, quasi is, cui mille milliaria conficienda sunt, si quingenta confecit, in vicino versetur, nec satis longa locorum intercapedo inter Romam Hispaniamque supersit, & quasi solus locus, non aliae περιστασεις, Paulinis itineribus impedimento esse potuerint. Quod quam falsum sit, vel ex §. I. intelligitur. *Tertium praesidium* quaeritur ab Hispaniarum oblivione & contemtionem incredibili, aut absurda, Paulo tamen attribuendis, nisi Romae constitutus, promissum iter Hispanicum consummarit. Quasi vero absurda Hispaniarum obliuio & contemptio Paulo necessario tribuenda sit, si in Hispaniam non pervenerit; cum fieri potuerit, ut apostolus Romae versans, iter illud non tam contemneret, vel oblivisceretur, quam potius, rationibus graavioribus motus, in aliud tempus prorogaret, atque interea ad supplicium Romae inopinatus raperetur, antequam adsequi hoc propositum posset. Id quod non fieri tantum potuit, sed & haud incredibiliter factum est; quod melius, quam Euthalius, demonstravit Iacobus Capellus in histor. Apostol. p. 29. seqq. Hic tamen Euthalius lectores suos mirum in modum rogat: Πείθῃ λοιπὸν εὐσεβίᾳ τῷ χρονογράφῳ, καὶ τὴν ἱστορίαν εὐγνωμόνως ὡς φίλῳ εἰσδέχῃ. Οἱ γὰρ τῆς κρείττης μαθηταὶ πειθοῖ καὶ πίστει εἰς τὰς τῶν πατέρων διδασκαλίας καθίστανται κληρονόμοι, ut Eusebii hanc narrationem amice amplectantur, quoniam Christiani per fidem, talibus patrum narrationibus habitam, regnum coeleste adipiscantur. Quo iudicio quid ineptius? Iam memoriam recorder illius lexicī, quod a. 1477. in 4to typis expressum atque in publica academiae huius bibliotheca asseruatum, VOCABULARIVS audit, cuius praefatio inter alia etiam haec complectitur verba: Quem (vocabularium) quilibet fidelis, qui potest, meliorare tenetur, ut vitam aeternam possideat. Itaque cum Euthalius, vel quisquis autor historiae vncorum sit, synciput & occiput habeat velut entia, nimium simplicia, actum est, ilicet.

Monitum. Quod autem attinet ad *Dionysium Areopagitam*, *Hippolytum*, episcopum Portus Romani, *Flavium Dextrum*, *Dorotheum*, episcopum Tyri, reliquos, qui a quamplurimis viris inter testes quinque seculorum connumerantur, de illis, si Deus voluerit, & alio & suo tempore dicam.

SECTIO

SECTIO II. DE PAVLI ITINERE HISPANICO

PRAEFATIO

Quamquam ex quinqueseculari Patrum conclamatione haud obscure videri possit, actum esse de Paulo cursore Hispanico, ut cum Chrysostomo loquar (§. VIII differt. superioris), ita quidem, ut recentiores illius itineris auctores haftenus audiendi non sint, tamen in huius itineris solenniori funere iuvat adspectare funeris processum imaginesque, iuvat audire cantus naeniasque praeficarum ac parentationem, iuvat reliqua persolvere iusta. Nimirum aetatis etiam sequioris scriptores excutiendi sunt vel propterea, ut planum fiat, quam non probandi sint illi, qui opiniosissimi suspicantur, recentiorum scriptorum, ad huius itineris praesidium aduocatorum, testimonia *fortasse* niti libris vetustis ac fide dignis sed deperditis. Qua ratione Gallicum Pauli apostoli iter Gallus illustrissimus Petrus de Marca defensum iuit in *epistola ad Henr. Valesium de tempore, quo primum in Galliis suscepta est Christi fides*, ubi Epiphanii fidem vindicare studet his verbis: *ex-
cipiunt viri eruditi, nescire se, ab ullo veterum auctorum prodita,
quae scripsit Epiphanius. Scilicet. Sed non ideo minus sunt vera,
quae gesta refert. Petiuit ille suam narrationem ex vetustiori scri-
ptore, quo, ut plerisque aliis, cavemus. Fortasse ex Hegesippo il-
lud hauserat, qui in pandendis ecclesiarum originibus se exercuit.
Extabat integrum opus Hegesippi non solum Eusebii sed etiam Hie-*

ASYLUM I.
in dubitationi-
bus.

onymi temporibus, atque adeo Epiphani. Supererat quoque Geor-
gii Syncelli aetate, qui eius auctoris fragmentum profert in chroni-
co, aliud a fragmentis, quae recitat Eusebius. Quam regulam si
in diiudicandis factis sectaremur, 1) fidei historicae regulas
in obliquum flecteremus, erroribusque chronicis quam
plurimis sacrum asylum aperiremus. Fac enim, Titium
velle verba facere pro homine illo, qui teste Maximil. Mis-
son in s. Reise in Italien p. 486. edit. Lips. a. 1701. palum
carni Pauli inditum, Romae monstrabat, tum ad illud er-
rorum asylum confugere ac dicere posset: fortasse ille homo
narrationem suam petiuit ex vetustiore scriptore, quo, ut plerisque
aliis, cavemus. Sed & 2) contrariae sententiae, in illo asylo,
patrocinari possemus, dicendo: fortasse contraria historia extat
in vetustiore scriptore, qui fortasse docet, Paulum non ingressum esse
in Gallias, neque palum carni Pauli inflictum Romae monstrari. Id
quod D. Ittigius hist. eccles. secul. I, p. 370 iam observavit his
verbis: quando Carolus Daubuzius ait: fortasse in deperditis lu-
stini martyris & Clementis Alexandrini scriptis hunc Iosephi lo-
cum legi, pari facilitate contrarium fortasse opponi poterit. Haec
igitur impediunt, quo minus illam errorum palliandorum
regulam in Petro de Marca amen. Huius viri erat adferre
rationes suae coniecturae probabiles, quas ipse nec attulit
nec adferre potuit. Nam nihil est, quod de Hegesippo
narratur, siquidem ex fragmentis Hegesippi, ab Eusebio,
Hieronymo, Epiphanio, Photio ac Syncello excitatis, iudica-
re licet, ipsum attigisse res, in Hispania Galliaque gestas,
plane nullas. Neque constat, an Hegesippum Epiphani-
us, Hieronymus, Photius ac Syncellus suis manibus oculis-
que unquam usurpauerint. Certe Epiphanius ipsum He-
gesippum nunquam nominavit, sed ex Eusebio, quem hae-
res. XXIX, §. 4, expresse nominavit, Hegesippi fragmenta
hausisse videtur, in quo consentio cum Dionysio Petauio in
animad.

nimaduersionibus ad haeres. LXXVIII. n. VII. & XIII.
 Sed de primo hoc asylo satis. Pergendum nunc est ad ali-
 ud asylum, quod idem ille Petrus de Marca consecratum
 esse voluit, quandoquidem testes inualidos SOLIS POSSI-
 BILITATIBVS munire cupit. Nam in epistola ad Henr.
 Valesium, supra iam dicta, §. VI, haec verba facit: *auctorita-
 te Isidori, qui sua ex prioribus haurire potuit, se tueri possunt Hi-
 spani aduersus opinionis confictae* (de Iacobi in Hispaniam aduen-
 tu) *novitatem, quae illis opponi solet.* Hac igitur via si quis con-
 tra nos insurgere iterque Pauli Hispanicum tueri volue-
 rit, respondemus, 1) nos disputare hic de probabilitatibus,
 non de possibilitatibus, quae quantum a se invicem diffe-
 rant, ex disciplina Logica discere debuit Gallus ille illu-
 strissimus. Respondemus 2), illam methodum annumeran-
 dam esse in ignorantiae asylo, iudice D. Dan. Frider. Hohei-
 selio, qui in doctrina philosoph. de Ideis &c. p. 54 ait: *a pueris
 adsueti sumus, loco eius quod dicere deberemus: nos nescire, potius
 regerere: possibile est hoc fieri.* Itaque ergo, si plane ac perspi-
 cue loqui voluisset ille Gallus, sic scribere debuisset: ego
 (Petrus de Marca) nescio, certe nescio, nesciunt Hispani
 quoque, an Isidorus illam suam narrationem ex prioribus
 hauserit. Qualem confessionem facile equidem concederem,
 haud impugnarem. Sic coelum ruere heri potuit, i. e. he-
 ri nesciebam, an heri ruiturum sit coelum, quod tamen non
 ruisse heri, hodie certo scio. Sic mihi possibilis olim erat
 Pauli ingressus in Hispaniam, i. e. nesciebam olim, an Paulus
 in Hispaniam ingressus fuerit. Hodie autem probabiliter
 scio, illum nunquam in Hispaniam peruenisse. Responde-
 mus 3), ex illo stilo consequi, ut, quo quis coecior, atque indo-
 ctior est ac plura ignoret, eo plures ille nouerit possibilitates,
 quas proinde appellare possumus possibilitates coecitatis, te-
 nebrarum atque ignorantiae, a quibus longe diuersae sunt
 pos-

possibilitates visionis, luminis atque intelligentiae. Res clara est exemplo hominis coeci atque oculis bene valentis.

XII. PSEVDO-DOROTHEVS a. 525.

Ex Dorothei, episcopi Tyrii, sub a. 316. florentis, Synopsi de vitis apostolorum & discipulorum Christi, ad iter Pauli Hispanicum euincendum hoc adfertur testimonium: *Paulus - a Hierusalem euangelii praedicationem exorsus, ad Illyricum usque ad Italiam & Hispanias praedicando progressus est.*

Resp. Hoc testimonium condemnatur iudicio 1) *suppositionis* & 2) *fabularum*, cum Synopsis illa non solum episcopo Tyrio Dorotheo falso tribuatur auctori, sed ineptis etiam multisque fabulis atque erroribus scateat. Conf. Caue in Histor. liter. scriptor. eccles. p. 103 - 109, Baronius T. I Annal. atque in notis ad martyrol. Rom. 5 Junii, Possevinus in apparatu sacro, Salmasius de episcopis & presbyteris, Riuetus Crit. sacr. lib. III, c. 15. Robertus Cocus in censura p. 115, Papebrochius in Actis Sanctior. T. I Junii p. 435 seq. & p. 392, Molanus de picturis, aliique, quos in sua Dorothei edit. p. 409 nominat D. Io. Albertus Fabricius. Bellarminus in de scriptoribus eccles. *non meminissim*, inquit, *libri tam fabulosi, nisi vidissem a multis citari & non minimi fieri.* D. Buddeus in isagoge histor. theol. ad theologiam p. 1262 ait: *fabulis atque commentis prorsus illepidis scatet. Hinc nullius apud eruditos est auctoritatis.* (*) Annum autem eum libello dedi, quo primam huius lucis usuram accepit. 3) Ipsa *verborum ἀνθεσίς* se male habet. Nam verba, supra allata, latina extant quidem in magna patrum bibliotheca edit. Colonienf. T. III, p. 148. verum enim vero unde illa petita

(*) Atqui, iudice Cicerone Orat. pro Flacco, *nulla auctoritas est in eo testimonio, cuius auctor inuentus est nemo.* addo: & cuius auctor saepissime deprehensus est mendacissimus.

tita sunt? Graece enim non habentur neque in edit. Fabricii, neque in Caroli Cangii selectis ad illustrat. Chronici Paschalis p. 435. 4) haud obscurum est, impositoris animo obuersatum esse locum Rom. XV, de quo dixi supra §. I. Quare, 5) etiam si fingamus, hunc foetum Dorothei esse genuinum, nihil tamen praesidii exspectandum esset a scriptore seculi III, teste nec oculato nec aurito sed fabuloso.

Scholion. D. Fabricius Dorotheum suum ex Cangio curauit exprimendum, verum neque Fabricius neque Cangius genuinam lectionem curate exhibent. Quod ut in Gallicis Hispanicisque apostolis putatitiis videamus, percurramus Petrum §. I. Crescentem §. 18. atque Andronicum §. 20. a) P E T R V S dicitur *praedicasse euangelium εν γαλλία, in Gallia, in Ponto, Cappadocia, & Bitbynia.* Hic Pseudo-Dorotheus respexit ad 1 Petr. I, I. Itaque legendum: εν γαλατία in Galatia, aut, cum duplex Galatia sit, saltem minus fallaciter vertendum: in Galatia. Porro b) §. XVIII legitur: κλήμης - *Clemens, cuius meminit apostolus in epistola secunda ad Timotheum, episcopus χαλκηδόνος τῆς εν γαλλία, Chalcedonis in Gallia, fuit.* Vbi pro κλήμης *Clemens*, legendum est: κρείσσης *Crescens*, tum quia 2 Timoth. IV, 10 Crescentis, non Clementis, mentio fit, tum quia Clemens a Pseudo-Dorotheo infra n. 59 recensetur. Deinde pro *Chalcedonis* IN GALLIA (quae lectio Blondellum pungit p. 495 edit. Fabric.) ponendum est: *Chalcedonis in Galatia vel Bitbynia*, quae Chalcedo Bithyniae appellatur infra p. 485 n. LXI, & aliunde notissima est. Deinde c) n. XX *Andronicus* - ἐπίσκοπος Σπανίας, *Hispaniae* episcopus fuit. Vbi Blondellus p. 495 legit: *Pannoniae episcopus.* Recte. quod etiam confirmatur Codice MSt. Paris. qui legit: ἐπίσκοπος παννονίας. Conf. Cangius in selectis ad illustrat. Chronici Paschalis p. 436. Denique d) nec praetereundum est, quod Blondellus p. 495 Asyncritum statuatur *episcopum Hispaniae*, cum Fabricius & Cangius illum Asyncritum

representent episcopum οὐρβανίας *Urbaniae*, & Codex MS. Paris. regius legat, episcopum εἰκονίας. Conf. Cangius l. c. p. 436.

XIII. GREGORIUS I siue magnus circa a. 586.

Hic Hispanicae Pauli pergrinationi dicitur testari libr. 31 Moral. c. 22: *ecce ipse, quem ad testimonium iam saepe deduximus, Paulus, cum nunc Iudaeam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispanias peteret, ut in peccati morte iacentibus aeternae vitae gratiam nunciaret, quid se aliud quam esse aquilam demonstrabat.*

Resp. 1) Haec verba c. 22. libr. 31 Moral. extare dicuntur ab Natal. Alexandro hist. eccles. secul. I, diff. 14, Baronio in Anal. ad a. Christi 61, aliisque, sed falso, cum extant capite ultimo f. 37, libri 31 Moral. *2)* quamvis ambigue loquatur Gregorius, ita ut videri posset significasse Pauli iter in Hispaniam intentum atque affectum, non perfectum; tamen *3)* nihil nocet, etiamsi de perfecto illo itinere intelligatur, quippe testis non classicus, imo classicorum auctorum ineptus hostis, ac fabularum amplificator. Conf. Prof. Stollii *Historie der Theol. Gelehrtheit* passim. Gregorius *4)* mentiendi hic habebat causas, quae ex Romanae Hispanicaeque ecclesiarum dignitate Pontificisque Romani praetensa in Hispaniam monarchia paullo post pelluebunt.

XIV. VENANTIUS FORTVNATUS

circa a. 593.

Cuius testimonium extat libro 3 de vita Martini p. 396, T. VI, part. 2 magnae bibliothecae patrum, edit. Colon. v. 1618.

*Quid sacer ille simul Paulus, tuba gentibus ampla?
Per mare, per terras, Christi praeconia fundens,*

Euseb.

*Europam atque Asiam, Lybiam, sale, dogmate, complens,
Et qua sol radiis tendit, stilus ille cucurrit,
Arctos, meridies, binc plenus, vesper & ortus.
Transit & Oceanum, vel qua facit insula portum,
Quasque Britannus habet terras, atque ultima Tbule,
Buccina concrepuit regiones una per omnes.*

*Resp. 1) Horatii, in arte poetica, vox est: Pictoribus atque
poetis quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.*

*Ein Mahler mahlt ein Bild, so wie es ihm gefällt.
Ein Dichter dicht't was her, und schickt's so in die Welt.
Bey solcher Freyheit nun muß man auch in Geschichten
Sich im geringsten nicht nach Dichtereyen richten.*

*2) Hyperbolas libentissime venatur noster Venantius. Sic li-
bro VIII poematum p. 360. Fortunatus ego -- -- --*

*Pictavis residens, qua Sanctus Hilarius olim
Natus in vrbe fuit, notus in orbe pater.
Eloquii currente rota, penetravit ad Indos,
Ingeniumque potens ultima Tbule colit,
Perfundens cunctas, vice solis, lumine terras,
Cuius dona Sacae, Persa, Britannus habet.*

& libro VI poemat. p. 351.

*Post aliquas vrbes, Pictavas attigit arces (Gelesuintha,)
Inclitus ille quibus vere amplius Hilarius oris
Et satus & situs est, ore tonante loquax.
Thrax, Italus, Scythia, Persa, Indus, Geta, Dacia, Britannus
Huius in eloquio spem bibit, arma capit.
Sol radio, hic verbo generalia lumine fundunt,
Montibus ille diem, mentibus iste fidem.*

& libro X poematum p. 377.

*Qui (S. Martinus) modo de Gallis totum mire occupat orbem,
Et virtus pergit, quo pede nemo valet.*

Qui

*Qui, velut alta Pbarus, lumen pertendit ad Indos,
 Quem Hispanus, Maurus, Persa, Britannus amat.
 Hunc oriens, occasus habet, hunc Africa & Arctos.
 Martini decus est, quo loca mundus habet.
 Quique per Oceani discurrit marginis undas,
 Omnibus ut praestet, circuit orbis iter.*

Conuiuium illud splendidum, quo b. Martinum a. 386 Maximus, Augustus, exceperat, Sulpicius Seuerus, historicus ipse *ὁ βασιλεὺς*, libr. de Martino c. XX memoriae mandauerat his verbis: *Martinus ad conuiuium venit, mirum in modum gaudente rege, quod id impetrasset. Conuiuae autem aderant, veluti ad diem festum euocati, summi atque illustres viri &c.* Quod deinde noster Fortunatus libr. 2 de vita Martini p. 390 etiam descripsit, sed maiori cum fucō & vento:

*Augusti (Maximi) obsequiis fremit undique concitus orbis,
 Diuitiasque pariter produciens deliciasque,
 Quas habet Indus, Arabs, Geta, Tbrax, Persa, Afer, Hiberus,
 Quod fert meridies, Arctos, occasus & ortus,
 Quod boreas, aquilo, libis, Circius, auster & eurus,
 Quod Geon & Phison, Tigris, Euphratesque redundant,
 Rhenus, Arar, Rhodanus, Tibris, Padus, Hister, Orontes,
 Quod mare, terra, polus, pisce, alite, fruge ministrat,
 Emblemata, gemma, lapis, toreumata, thura, Falerna,
 Gazaque, Creta, Samos, Cyprus, Colophona, Sareptis.
 Lucida perspicuis certantia vina lapillis,
 Vix discernendis crystallina pocula potis
 Inde calix niueus variat per vina colores.
 Hinc mentita bibunt patera fucante Falerna,
 Hinc abacum picto bombycina flore decorant
 Arte laborata, vel qualia pensat Aragne,
 Serica purpureis sternuntur vellera villis
 Inlita blatta toris: aurumque intermicat ostro,
 Totaque permixtis radiant velamina gemmis.*

Huc

Huc accedit 3) quod Fortunatus non tam de ipso Paulo quam potius de stilo siue *literis ipsius*, & quidam tempore Fortunati, Hispaniam percurrentibus loquatur, *Pauli stilus*, inquit, cucurrit &c. quo sensu si poetam capiamus, facile largior, idque salua sententia mea, literas Paulinas tum in Hispaniis, tum in omnibus cognitis terrae partibus seculo sexto fuisse lectitatas.

XV. ISIDORVS HISPALENSIS a. 595.

Hic archiepiscopus Hispanus Hispaniense Pauli iter testamentum fecisse dicitur in tract. de vita & morte Sanctorum utriusque testamenti c. LXXI, ubi leguntur sequentia: *Hic Paulus dignitatem meruit apostolatus, atque plus omnibus laborans, multo latius inter ceteros verbi gloriam seminavit, & doctrinam euangelicam sua praedicatione complevit. Incipiens enim ab Hierosolymis usque ad Illyricum, inde ad Italiam Hispaniasque processit, ac nomen Christi multis gentibus manifestavit, quibus non fuerat declaratum.*

Resp. 1) In hoc libello complura reperiuntur coagmentata mendacia, uti scribit ipse Baronius not. ad Martyrol. Roman. ad 25 Iulii. Quare 2) tum ipse Baronius anal. ad a. 816 ac in notis ad Martyrol. Rom. 1 Maii, 25 Iulii & 25 Augusti, tum Natalis Alexander Hist. eccles. secul. VII, c. 4, art. 4, tum complures alii viri docti hunc libellum Isidoro suppositum censent. Verum enim vero, licet hunc tractatum pro foetu Isidori genuino agnoscamus, nihil inde emolumenti in Hispaniense Pauli iter redundat, cum 3) inhabilis testis sit Isidorus, qui illud ex Rom. XV excogitavit (§. I.), & 4) mentiendi causas habuit in honore patriae, regnique Pontificii dignitate, cuius ipse magnum fulcrum fuit, Concilii Toletani octavi can. 7 praedicatus: *nostri seculi doctor egregius, ecclesiae catholicae novissimum decus, praecedentibus aetate postremus, doctrinae comparatione non infimus, atque quod maius est, seculorum finitimum doctissimus, cum reueren-*

B

tia

ria nominandus Isidorus &c. Itaque ergo in huius Isidori auctoritatem Vir doctissimus Io. Christoph. Harenbergus in Ovis Gandershemensibus sacris, Traiecti ad Rhenum superiori anno excusis, p. 168 culpam quandam haud iniuste transfert, quod opinio de Pauli itinere Hispaniensi confecto tantas ubique vires acquisiuerit: *Ob tanti viri auctoritatem, inquit, postea certatim crediderunt uniuersi, rem ipsam ita euenisse, nec ulla dubitatione esse infringendam.*

Scholion. Isidorus noster in illo libello tres praeterea indicat apostolos, vnum in Galliam, reliquos in Hispaniam penetrantes, quos age perlustremus ad Isidori characterem animi in Hispanicis Gallicisque rebus quodammodo explorandum. a.) *Petrus* dicitur c. LXIX in Gallitia, Ponto, Cappadocia, Bitbynia, Asia atque Italia euangelium praedicasse. p. 543 edit. Io. Alb. Fabricii, ubi pro Gallitia legendum est: Galatia. Respicitur enim ad 1 Petr. I, 1. aut Isidorus dicendus est errauisse. b.) *Philippus* apostolus perhibetur c. LXXIV, Galatis praedicasse - & in Hierapoli Phrygiae - obiisse - & simul cum filiabus suis ibidem requiescere. Hic dominatur confusio. Nam pro Galatis, quod editio Fabricii exhibet, Baronius not. ad Martyrol. Rom. I Maii legit: Gallis. Audiamus ipsa Baronii verba: *Isidorus addit, & Gallis euangelium praedicasse; sed puto, Galatis pro Gallis esse restituendum. Galatae enim, Gallorum coloni, Phrygiae partem incoluere. Plin. lib. 5, c. ult.* Quam Baronii annotationem Petrus de Marca in epistola, saepius iam allata, stomachatur his verbis: *possumus quoque Philippi apostoli operam Galliis vindicare ipsisque Britannis ex Isidoro Hispalensi lib. de vita & morte sanctorum c. 74 - sed quoniam hunc apostolum Gallis quoque tum Baronius, tum eo duce alii subtrahere conantur, narrationem istam ad Galatas Asiaticos traducendo, non pigebit viri eruditissimi, licet e Nouatorum grege, Vsserii Armachani verba hic transcribere e cap. 2 de antiquitatibus ecclesiarum Britannicarum: quod autem de Philippi*

lippi in Galliis apostolatu habet Freculfus a Malmesburiensi ci-
 tatus, ex Isidori libro de patribus utriusque testamenti cap. 74
 ad verbum expressit. Apud utrumque enim legimus: Philip-
 pum Gallis praedicasse Christum. Neque hic mihi Baronii con-
 iectura placet, Isidori ista a Gallis nostris ad Galatas Asiaticos
 traducentis: multoque minus nuperi operum Isidori editoris,
 Iacobi Breulii temeritas, Galatis pro Gallis in ipso textu (sine
 vlla veteris lectionis commemoratione) reponentis. Nam
 praeterquam quod Isidorus in hoc ipso opere c. 82, & in officio
 Toletano (quod Gothicum & Mozarabum vulgo appellatur)
 itemque Iulianus Toletanus Archiepiscopus in Nahum prophe-
 tam scribens & Beda (vel quicunque autor fuit Collectaneo-
 rum & florum) Philippo Galliam assignant: idemque Gallis
 praedicauisse Christum legitur in libello de festis apostolorum,
 qui in Hieronymiano Martyrologio MSt. habetur: (ex quo
 pleraque omnia in librum suum de patribus noui testamenti
 transcripsit Isidorus.) illa barbararum gentium Oceano con-
 iunctarum mentio, Europaeos Gallos, non Gallograecos, ab
 Isidoro intellectos esse satis euincit. *His adiungendum putavi
 testimonium vetustissimi codicis MSti ex bibliotheca S. Germani Pa-
 risiensis, in quo iste tractatus Isidori ante octingentos annos descri-
 ptus, una cum aliis eiusdem auctoris libris continetur, ubi antiqua
 lectio disertissime praefert, Philippum Gallis praedicasse, quemad-
 modum cap. 82 habetur, Galliam illi fuisse assignatam.* Haftenus
 huius vnicae vocis historia, de qua haec mea κέλευς est, verum
 tenere Baronium, & verum tenere Petrum de Marca. Scilicet
 vero consentaneum est, Isidorum scripsisse: *Gallis*, & signifi-
 casse *Gallos*, die Franzosen. Sed & vero consentaneum est, I-
 sidorum versari in errore, cum Galatis Asiaticis, non Euro-
 paeis, praedicauerit Philippus. Cuius rei plura sunt argumen-
 ta, vnum est, quod de Gallico Philippi itinere fileant historici
 vetustissimi, alterum est, quod in Phrygia prope Galatiam ori-
 entis

entis Philippus dicatur esse sepultus. Iam vero tam grandes saltus, quanti ex Asia in Galliam sunt, sine rationibus cogentibus haud praesumuntur. Tertium est, quod non alibi solum, sed etiam in hac ipsa oratione Philippica Isidorus se turpiter dedit commemorando filias Philippi apostoli, quas Philippo, non apostolo, sed euangelistae atque vni ex septem diaconis mensae Lucas tribuit Act. XXI, 8. 9. Quam confusionem, a Baronio l. c. exagitatam, lubenter praeteriit noster Petrus de Marca, scilicet ne Isidori auctoritas aliquid detrimenti caperet. c.) *Iacobus filius Zebedaei. XII tribubus, quae sunt in dispersione gentium, scripsit, atque Hispaniae & occidentalium locorum populis euangelium praedicauit, & in occasu mundi lucem praedicationis infudit. Hic ab Herode tetrarcha caesus, occubuit. Sepultus in Carmarica.* Haec Isidorus c. 72 memoriae mandauit, in quibus multiplicem docuit confusionem, vnam, quod epistolam, a *Iacobi minori filio Alphaei τῶν δώδεκα Φυλῶν τῶν ἐν τῇ διασπορᾷ* scriptam, *Iacobo maiori, Zebedaei filio*, assignauerit. Conf. Wolfii Cur. philolog. ad epistol. Iacobi p. 7. Altera est, quod, *Iacobum Hispaniae & occidentalium locorum populis euangelium praedicasse*, finxerit. Compar. Ittigius sec. I, p. 444, & Cel. Harenbergus in Otii Gandershemensibus p. 166 sq. Petrum de Marca excipientem, quod Isidorus sua ex prioribus haurire potuerit, supra iam audiuius. Tertia confusio est, quod Iacobum maiorem ab Herode TETRARCHA interfectum tradiderit, quem ab Herode Agrippa Hierosolymis gladio caesum certo scimus. Vid. Wolfii Cur. philolog. ad Act. XII, 1, & i Nathan-ael Lardneri fides hist. euangel. lib. I, p. 25. Quarta confusio est, quod Iacobum in *Carmarica sepultum* fabuletur.

XVI. BRAVLIO, episcop. Caesar-Augustanus,
mortuus a. 646.

Hispanus hic Hispaniense Pauli iter dicitur affirmasse in libello *de aduentu sanctorum apostolorum Iacobi, Petri & Pauli, in Hispanias*.

Resp. Hic libellus, teste Nicolao Antonio in bibliotheca veteri Hispan. libr. V, c. 5. n. 241, extat in bibliotheca monasterii S. Aemiliani cucullati, vulgo San Millan de la Cogolle. Sed

1.) quid prouocatur ad scriptum obscurum? In mentem mihi iam venit Fridr. Spanhemius, qui dissert. de aequalitate veterum metropoleon ad canon. vi concil. Nicaeni, contra Leonem Allatium ita scribit: *Siqui subinde fauere testes videntur, hos fere (Allatius) solus in Vaticana explorat, legit, exscribit. Protraherentur utinam in publicam lucem, ea qua decet fide ac religione, & integra illa atque illaesa, quae siue vetustiorum siue recentiorum asseruat vrbs monumenta. Authores, qui grauiter & cum iudicio citantur, ut minimum excusi esse debent, & huiusmodi, qui in omnium manibus versentur.*

2) Interim adsentior Cel. Harenbergo, qui in Otis Gandershemensibus p. 173 ait: *S. Braulioni libellus ille de aduentu sanctorum apostolorum Iacobi Petri & Pauli in Hispanias, si quis exstat, fuit suppositus. Ildephonsus enim aliique, qui Braulionis scripta recensent, libellum illum omittunt. & quis vnquam, in Hispanias iuisse Petrum, adfirmare sustinuit? ne Hispanis quidem ipsis ea fabula videtur quodammodo probabilis, qui alioquin eum honorem, credo, ambabus adrepturi sibiue vindicaturi essent manibus.*

3) Denique etiamsi in lucem prodiret iste Braulio, ecquid tandem fide dignum ab eo expectemus, qui & nouellus & Hi-

spanus est, quem *παλαιοδουαία*, dignitatisque amplificandae lucrum suspectum facit.

XVII. SOPHRONIVS, episcop. Hierosolymitanus, mortuus a. 636.

Hunc Sophronium, tanquam in *Sermone de natali apostolorum* Paullini in Hispaniam itineris testem, appellavit Baronius in annalibus ac notis ad martyrol.

Resp. 1) Baronius ipsa Sophronii verba haud excitavit.

2) Immo in Annal. ad a. 636, T. 8, p. 341 nihil scriptorum Sophronii extare dicit praeter duas homilias, vnam in natali domini habitam, alteram de Sanctis angelis exponentem, atque vnicam epistolam ad Honorium & Sergium aduersus Monothelitas. Deinde nec Natali Alexandro, nec Caueo iste sermo innotuit.

3) Nec in adductis homiliis literisque de Paulo, in Hispaniam profecto, vlla iniicitur mentio. Baronium in mente habuisse Sophronii translationem Graecam catalogi Hieronymi de scriptoribus eccles., vero simile est. At enim vero

4) nec ita magnum stat pretium merci, cum nulla causa grauis subsit multiplicandorum testimoniorum, si, quod latine Hieronymus, Graece tantum efferre voluit Sophronius.

5) Immo ad demonstrandum, quod Hieronymianus ille translator fuerit episcopus Hierosolymitanus ac seculi VII scriptor, idonea causa suppetit nulla. Vid. Io. Alb. Fabricii bibliotheca eccles. p. 13.

XVIII. Venerabilis BEDA sub a. Christi 700.

Cum Angli huius MARTYROLOGIUM, in quo *11 Kal. April.* Hispanica Pauli peregrinatio refertur, quamplurimarum interpolationum accuset ipse Anglus Caue histor. liter. script. eccles. p. 403, a. nec ad manus sit, quod inscribitur: *Bedae martyrologium genuinum, nouissime recusum ex noua recensione Ioannis Smith, subiunctum eiusdem Bedae historiae ecclesiasticae Anglorum, Cantabrigiae 1722, fol.* tamen haud videtur esse dubitandum de mente Bedae, utpote quam in Expositione v. vltimi Actorum satis clare expressit his verbis: *non solum Romae praedicare probibitus non est (Paulus,) sed, necdum Neronis imperio roborato nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historiae, dimissus est, ut euangelium Christi in occidentis quoque partibus praedicaret, sicut ipse Romanis ait: nunc igitur proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis, & paulo post: hoc ergo cum consummauero, proficiscar per vos in Hispaniam. Postea enim, i. e. ultimo Neronis anno, retentus ab eo, martyrio coronatus est. Quod utrumque in secunda ad Timotheum epistola exponit. &c.* quanquam nec dubitandum sit,

1) quod Beda, intempestiue innixus Rom. XV, fallaciam consequentis struxerit (§. I.) &

2) iudice Schurtzfleischio in introduct. in notit. scriptorum part. I, p. 176, *fabulosus sit cauteque legendus*, ac

3) Eusebium (§. III) exscribendo, plagium commiserit.

XIX. ADO a. 874.

Ado, archiepiscopus Gallus Viennensis, in chronico vniuersali ad a. Christi 59 recitat sequentia: *a quo (Festo) Paulus Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia, posthaec ad praedicandum dimittitur, necdum Nerone in tantam persecutionem christianorum erumpente, quantam de eo nar-*
rans

vant historiae. Quo tempore creditur Paulus ad Hispanias pervenisse, & Arelatae Trophimum, Viennae Crescentem, discipulos suos, ad praedicandum reliquisse.

Resp. 1) Hic Gallus vel Bedam (§. XVIII) vel Eusebium (§. III) exscripsit, plagium committens his verbis: posthaec ad praedicandum dimittitur, nec dum Nerone in tantam persecutionem Christianorum erumpente, quantam de eo narrant historiae.

2) Nec causae meae officit Ado, quandoquidem non scripsit: credo ego Ado, quod Paulus ad Hispanias pervenerit, sed: **CREDITUR** Paulus ad Hispanias pervenisse, ubi certum ac verum Ado tenet, prudentiae laude exornandus, quod hanc receptissimam vulgi fabulam recitavit, non approbavit. Nimirum hic sentio, quod celeb. D. Heumannus Act. philos. T. I p. 47 sensit his verbis: *Wenn bey einem Historico das Formelgen vorkommt: fertur, traditur, u. d. g. (quo refero illud creditur) so darff man sicherlich in seinem Herzen denken, wie tener sagte: wir wollen hoffen, es soll nicht wahr seyn.*

3) Videmus igitur ex parte, quid veri solidique insit in venerab. Moshemii verbis, quae, cum instituto arctissime coniuncta, liceat ex ipsius Institutionibus hist. christ. antiquioris p. 55 mutuari:

Quae de profectionibus apostolorum ad Gallos, Anglos, Hispanos, Germanos, Americanos, Sinas, Indos, Ruthenos, passim commemorantur, recentiora sunt, & leuora, quam ut ab homine veri cupido temere recipi queant. Nata est magna pars harum fabularum post Caroli M. aetatem, qua plurimi christianorum coetus de antiquitate originum suarum nibilo segnius, quam olim Arcades, Aegyptii, Graeci, & alii populi, inter se dimicabant.

XX. STEPHANVS VI a. 887. (vel potius circa
a. 1089.)

Nunc Stephani VI, Pontif. Romani, epistolam longiusculam, aduersus Seluam & Hermemirum, falsos episcopos, ecclesiarum Vrgellensis & Gerundensis scriptam, quam Petrus de Marca in Appendice Marcae Hispanicae p. 813. sqq. & Labbeus Concil. Tom. IX, p. 374. sqq. exhibent, patienter perlustremus. *Stephanus, seruus seruorum dei, Seluae & Hermemiro atque Frodoino Barchinonensi. Noueris, inquam, noueris, Selua frater, (si fas est, fraterno te vocari debere vocabulo) quod ex praecepto gloriosissimi & catholici Imperatoris Odonis (*) nuper venerim Trecas, Concilium inibi de multis ac diuersis celebraturus negotiis cum reliquis coepiscopis & consacerdotibus, pontificalibus insulis insignitis, quinquaginta duobus, qui eidem nobiscum interfuerunt concilio. Nam, cum de quibusdam ecclesiasticis causis a nobis sollicitè tractaretur, riteque, qualiter se habere deberent, disponderetur, inter cetera, quae a nobis iusto decernebantur atque statuebantur iudicio, ventum est ad tuae insolentissimae nimisque praesumptuosae arrogantiae indecentissimum dedecorum dedecus, quo inflato elationis tuae stomacho rebellare, imò resistere praesumisti Dei omnipotentis perpetuae dispositioni, volens ipsius sanctorumque apostolorum eius instituta, specialiter vero beati Petri apostoli, conuellere ac penitus euacuare. Denique ut eiusdem rei causam tibi exponam diligenter, ipsi olim a domino nostro Iesu Christo vniuersalis ecclesia non solum generaliter, ut ceteris, sed etiam specialiter prae omnibus coapostolis eius commissum & illius sedi fidei credita est, sicut habes scriptum: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Et idem, cum interrogaretur ab eo post resurrectionem eius, an eum amaret,*

C

tertio

(*) Labbeus l. c. annotauit: quid Trecentense concilium cum Odone, & quorsum Imperator? Haec omnia valde suspecta.

tertio contestatus est ab eodem domino, ut pasceret oues eius. Qua auctoritate idem fultus, & successores illius post eum, semper ecclesiastica negotia disponunt atque determinant. Tu autem adhuc perseueraris in malitia tua, plenus insania, non ut sapiens, sed desipientis more, existimas, dei aeterni constitutionem, (qui, ut scriptum est, mutat tempora & aetates, transfert regna atque constituit,) atque etiam priscorum decreta conuellere patrum, dum Tarraconensis ecclesiae archiepiscopatum in tuum ius ecclesiaeque tuae subripere moliris, qui diuina dispositione in Narbonensis ecclesiae transiit ditionem, non subreptione vel violentia qualibet, sed voluntate & electione atque contradictione omnium eiusdem terrae indigenarum, tam nobilium quam ignobilium, praecipue quoque episcoporum & comitum, atque etiam regum Francorum, ad quos celsitudo principatus eiusdem terrae specialiter pertinet. (Adeo enim & hac conditione ius ecclesiae Tarraconensis in ius & obsequium ditionis ecclesiae Narbonensis transiit, ut nunquam a subiectione illius ullo pacto ullaue ratione recedere queat, etiamsi Tarraconensis prouinciae metropolitana ecclesia in pristinum reformetur statum, eo quod Narbonensis ecclesia tutoris loco semper fuerit ecclesiis praedictae dioeceseos, quae vastationem paganorum uix euadere potuerunt. Porro si iam dicta metropolis adhuc in antiquum redeat statum, & cunctae eiusdem dioecesis ecclesiae, quae prius illi paruervant, reuertantur in mancipatum obsequiae illius, iuxta Catholicorum patrum determinationem, ipsa tamen metropolis secundum Romanae ecclesiae pontificum instituta atque apostolica privilegia in hac semper Narbonensis ecclesiae ditioni ac perpetuo famulatu subcumbat; ut omnis, qui pontificatus illius arcem sortitus erit electione totius ecclesiae eiusdem cleri & populi, non prius ulla variatione ordinetur, vel consecratur, donec praedictae Narbonensis ecclesiae pontifex veniens consecret eundem, qui electus fuerit in archiepiscopatus honorem. Quod si aliqua difficultate compulsus venire nequiveris ad consecrandum praelibatae metropoleos episcopum, mittas

mittat vice sua aliquem ex suffraganeis suis episcopis, qui diligenter eandem rem peragat, atque in solio pontificali collocare & in-
 thronizare solemniter satagat. Vnde & idem, qui consecratus fue-
 rit, munus debitae obedientiae Narbonensi ecclesiae semper in omni-
 bus cedat, tantum ut a Romano pontifice pallium cum priuile-
 gii auctoritate suscipiat. Semper enim Tarraconensis pontifex,
 clerus quoque & populus omnis, si res ipsa effectum capiat, remi-
 nisci debebunt, quod illarum parochiarum ecclesiae, quae de pote-
 state & iure Narbonensis ditionis, sub qua diutina educatione nu-
 tritis more alitae fuerant, postquam in maternum transierunt sinum,
 si res eadem quandoque capiat illud agendi effectum, nutritus eius-
 dem gratia largi suas gratiarum actiones debet, & insuper educa-
 tionis praedictae causa eam ac si matri mercedem impendere subiectio-
 nis atque bonoris.) Quod si redeamus ad antiquos priscarum institu-
 tionum a primatibus sanctae ecclesiae, baud dubium quin Petro &
 Paulo causas diuino nutu paratas, non solum Tarraconensis metropo-
 lis, verum & Hispania omnis, in quantum ad ius ecclesiasticum spectat,
 Narbonensi semper debeat praelationi subiici, eiusque patrociniis ac si
 materno lacte ali. Nam sacrae fidei documenta primum ab eadem
 accepit, & fidei lumine illustrata, ac si de mortis perpetuae somno
 excitata, in aeternae vitae euigilauit splendorem, prout haecenus in
 beati Petri armario diligenter seruantur reposita, quemadmodum
 & illa, quae a discipulo apostolorum Petri & Pauli, Sergio nibilo-
 minus Paulo, gesta fuisse memorantur: quae, ut videris, prorsus
 ignoras. Nam, si ea perfecte nosses, aestimo, quod non ad tam tur-
 gidae inflationis vecordiam animatus suspirare unquam auderes.
 Nunc quoque, quia hucusque te latuerunt, a nobis tibi, licet bre-
 ui & compendioso sermone, veridico tamen, intimanda sunt, ut non
 deinceps talia agere praesumas. Ut ergo, quomodo eadem res se
 habeat, euidenter ostendam, cum beatus apostolus & doctor gentium
 Paulus Roma egressus in Hispaniam praedicationis causa proficisce-
 retur, iuxta quod idem in epistola sua prius Romanis, qui credide-
 rant,

rant, significauerat, assumptis secum Trophimo Epbesino, nec non & prudentissimo viro Sergio Paulo, quos idem ante lucratus fuerat Christo, Torquato quoque Secundo, & Eudelecio, & quibusdam aliis, Cisalpinam Galliam postquam deuenit, Arelatem, quae est metropolis Prouinciae, quantocius adiit. Cumque in eadem ciuitate aliquandiu moraretur, praedicans & annuntians regnum Dei, & multi per eius doctrinam conuerterentur ad Christum, reliquit ibi ad confirmandas eorum, qui crediderant animas mentesque, Trophimum, a Petro apostolo prius ordinatum episcopum. Ipse vero cum ceteris Narbonam usque pergens, inde praedictum Torquatum sexque alios illius comites & condiscipulos Gallaeciam ad praedicandum iuxta Petri apostoli praeceptum illico destinauit. Ipse vero postquam multos, non solum ex eadem vrbe, sed etiam ex nonnullis ciuitatibus ad eum confluentibus, una cum praedicto Sergio euangelizans sedulo docuit, & egregie conuertit ad Christum. Cum autem iam fortes in fide ac penitus immobiles, quos docuerat, agnouisset, misit ex eis quosdam praedicare per diuersas Galliarum regiones dominum nostrum Iesum Christum. Posthaec autem profectus inde una cum Sergio Paulo, ad ulteriorem ambo usque perueniunt Hispaniam, euangelizantes per singulas vrbes, ut praediximus, futuri gloriam regni dei. Peracto itaque praedicationis suae non modico tempore, contestabantur eos, qui crediderant, ut, quam acceperant fidem, fideliter conseruarent, & ceteris, quibus nondum praedicata fuerat, magnopere eam erogare studerent. Igitur posthaec Romam deliberauit reuerti praedictus apostolus, atque in consolationem confirmationemque credentium socium eis & coeuangelistam suum Sergium Paulum missurum denuo repromisit, quibus & praecepit, dicens, ut illi in omnibus ac per omnia obsequium praebuerent, & monitis illius libentissime parerent. Cumque his ac talibus per singulas ciuitates apostolus fratres, qui crediderant, hortaretur, commendans eos domino, & valefaciens eis, Romam redire solícite satagebat. Qui rediens cum venisset iterum Narbonam, dispo-

dispositis omnibus, quae agi oportebat, reliquit ibi collegam suum
nihilominus Paulum, praecipiens ei, ut, quos iam domino per fi-
dei gratiam acsi parturientes genuerant in diuersis regionibus Hi-
spaniae, lacte eos consolationis tamdiu nutrire studeret, donec cibo
solido perfectae credulitatis vesci indubitanter cognosceret. Vnde
et totam illam regionem in apostolatus eius officium domino coope-
rante ipsi commisit. Galliarum autem populos idcirco praedican-
dos illi credidit, quoniam ad hoc ipsum agendum beatus Petrus eum
miserat, et vice sua huius rei gratia episcopum consecrauerat, at-
que etiam praedictam Narbonam insignem metropolim Galliarum
specialiter ad docendos euangelizandosque tradiderat populos. Nam
posthaec, consummatis omnibus, quae communi utriusque egregii
praedicatoris intentione agenda erant, a se mutuo dilectionis affectu
cum recessissent, alternis exhortationibus atque amplexibus domino
commendare se studuere. Atque sic sibi valescientes, post oscula
et fletus ab inuicem diuisi, apostolus Romam profectus est, Sergius
vero Narbonae resedit. Vterque enim officium sibi praedicationis
iniunctum adeo strenue exercuit, ut nullis terroribus vel poenis il-
lud relinqueret, quoad usque per martyrium quisque eorum ad se
vocantem Christum intrepidus accederet, ut talentum sibi creditum
quingies duplicatum offerret, et ab eo centies multiplicatam per-
petuae mercedis recompensationem perciperet. Si autem nosse vis,
quid post discessum apostoli Sergius Paulus commendato sibi gregi,
quem cum apostolo Christo acquisierat domino, fecerit, notum sit
tibi et vniuersis Hispaniarum utriusque sexus indigenis, quoniam
tam per se ipsum, quam etiam per suos, quos in fide Christi iam
nutrierat docueratque, discipulos, omnes Hispaniarum regiones pera-
grando eorumque habitatores indefinenter docendo, adeo quosdam
eorum in Christianae fidei culmen et cultum subuexit, quatenus
nullius praeterquam sui indigerent vel ipsi, vel quidam successorum
eorum sanae doctrinae. Lege igitur BEATI LEANDRI, I-
SIDORI QUOQUE, NEC NON BRAVLIONIS,

ITEMQUE IULIANI, AC VETERVM
 EIVSDEM PROVINCIAE DOCTORVM
 CATHOLICORVM LIBROS, & sic forsitan me
 vera dicere comprobabis. Quodsi nec ita satis tibi factum esse cre-
 dideris, GESTORVM ILLIVS VOLVMINA, AB
 EIVSDEM PAVLI DISCIPVLIS, TRIBVS VO-
 LVMINIBVS COMPREHENSAS, diligentissima curiosi-
 tate recense; & tunc, quae prius, nisi fallor, penitus ignorabas,
 patulo postmodum recognosces eiusdem rei effectum. Quodsi nec ita
 consultum tibi praebere volueris, sed semper obstinatione peruersa
 Romanorum pontificum censuram, quorum decreto diuina autori-
 tate firmato omnis Christi ecclesia, toto persistens orbe, regitur
 semper atque disponitur, plenus insania contemptibilem duxeris in
 tantum, ut ab iniuria, quam impudenti facie & immoderata rapi-
 citate praedicto archipraesuli Theodardo irrogas, recedere nullatenus
 patiaris, notum sit tibi & vniuersis, qui aliquod suffragium adiu-
 zoriumue praebent tibi super his, quibus a nobis iuste impetuit,
 quod anathematis vinculis iugiter colligati eritis atque insolubili-
 ter innodati. Quocirca, ne iniuriam tibi facere videamur, consi-
 zuimus ego &, qui mecum sunt, quinquaginta & duo episcopi, ter-
 minum tibi satisfaciendi ei, cui iniuriam iugiter facis, Narbonen-
 sis ecclesiae pontifici, usque in festiuitatem sancti Michaelis Arch-
 angeli. Quodsi usque ad praedictam proximamque memorati
 Archangeli solemnitatem non ei satisfeceris, ita ut in eius ius pro-
 prium ecclesiaeque ipsius totum, quod abstulisti ab eiusdem pontifi-
 cis iure ac ditione, integerrime & sine quolibet reservatione vel
 redbibitione restituas, dei omnipotentis auctoritate sanctorumque
 apostolorum Petri & Pauli nec ne cunctorum Romae ecclesiae
 pontificum, nostra quoque, & omnium, qui huic Treassinae Sy-
 nodo intersunt, episcoporum, excommunicando excommunica-
 mus, & maledicendo maledicimus, ac perpetuo anathematis
 vinculo insolubiliter colligamus & te & maledictum tuum Her-
 meni.

memirum & Frodoinum periurum & apostatam Antiscopum & omnes, qui aliquod tibi adiutorium circa tam iniustam praesumptionem praebent, uti a statuto vel praefinito a nobis tempore ab omni coetu Christiano semper extorres habeamini atque exortes.

Resp. 1) Has literas ab archiepiscopo Narbonensi circa a. 1089 esse fictas Stephanoque Pontifici R. suppositas, censet ac demonstrat V. C. Stephanus Baluzius libro IV *Marcae Hispanicae Petri de Marca* p. 365 - 370, itemque in praefat. illius operis §. XXXII, ubi Baluzio subscribo dicenti: *cum epistola illa falsa sit, nihil hinc certi verique colligi potest.* Sed & 2) fidem quis quaeso praestabit Leandro, Isidoro, Braulioni, Iuliano, ceteris eiusdem prouinciae doctoribus nouellis, ac tenebricosis discipulis Pauli?

XXI. BASILII IVNIORIS, IMPERATORIS,
MENOLOGIVM, circa a. 976.

Hoc Menologium in Ferdinandi Vghelli Italia sacra T. VI, p. 1082, edit. Romae 1659, per interpretem Petrum Archudium, Corcyrensem, ita loquitur: *Eodem die (sc. decimo Cal. Octobr.) commemoratio sanctarum mulierum Xantippae & Polixenae. Xantippa, Claudio Imperatore, Probi Hispaniae praefecti uxor, cum in eam terram Paulus Apostolus venisset, Christumque praedicaret, adiit Apostolum, atque ab eo Christi fide imbuta baptizataque persuasit & viro suo Christi cultum. Polixena autem, eius soror, edocta quidem tunc ab eodem apostolo fuit, sed post eius discessum, cum audisset, Andream magnum apostolum partis Achaiae verbum veritatis praedicare, profecta ad eum est, a quo, posteaquam perfectius, quae ad Christi fidem pertinent, didicisset baptizataque esset, rediit in suam regionem, ubi cum magnam hominum multitudinem etiam ipsa & Xantippa omni virtutum genere fulgens ad Christi fidem traxissent, obdormiere in Domino.*

Resp.

Resp. 1) Menologii huius, a Leone Allatio in dissert. 1 de libris ecclesiasticis Graecorum in Fabricii bibl. Gr. libro V, p. 84, sqq. recusa, atque a Caueo in historia liter. script. eccles. p. 505 fusius descripti, formam externam longe splendidissimam facile equidem admiror suspicioque; internam autem foedam miserabilemque admiror horreoque. Nam in opere illo vel authentico, vel latine translato, infelix lolium fabularum dominatur ac vitiorum, ab auctore vel interprete latino, vel typographo commissorum. Id quod aliquot exemplis declarandum est.

Quid igitur sibi volunt *Polixena & Xantippa*? cum Baronius in Annalibus & Martyrologio habeat *Polyxena & Xantippa*. Rectius scribitur *Xanthippa*. Act. phil. T. I, p. 106, not. d. Deinde cur scribitur: *EODEM DIE* (decimo Cal. Octobr.) *commemoratio sanctarum mulierum Xantippae & Polixenae*? cum Baronius in Martyrologio, commemorationem harum sanctarum mulierum ad 23. Septembr. (*nonum* Kal. Octobr.) apponat, subiectis his verbis: *Agunt de his etiam Graeci hac die in Menologio: ubi earum Acta describuntur*. Cum igitur hoc *Martyrologium Baronio visum baud abnuat* Vghellus l. c. p. 1050; sequitur, ut Baronius, aut Archudius, aut typographus fallat.

p. 1084, n. 64 *Tripbaena* ponitur pro *Tryphaena*, secundum Baronium in Martyrol. ad XV Nouembr. & Rom. XVI, 12.

ibid. n. 1084 *Diomitianus* bis ponitur pro *Domitianus*.

p. 1119, n. 151 *Stackis apostolus* scribitur, pro *Stachys*, secundum Rom. XVI, 9.

ibid. & p. 1177, n. 288 *Bizantii* scribitur, pro *Byzanti*.

p. 1119, *Amplias episcopus Vlyssipoleos, quae est in Macedonia*, dicitur pro *Amplias episcopus Odysae*, secundum Baronii Martyrol. ad 31 Octobr. not. c. vel potius: episcopus *Odyssi*, urbis in Moesia ad Pontum sitae, secundum Cellarii orbem antiq. T. I, p. 590.

p. 1130, *Rhodion* extat pro *Herodion*, Rom. XVI, 11.

ibid. *Erastus*. *Hierosolymitanae ecclesiae oeconomus* dicitur pro *Corinthiacae ecclesiae oeconomus* Rom. XVI, 23 vbi cuius *Erastus* erat 2 *Timoth.* IV, 20.

ibid. *Quartus episcopus Beriti* dicitur pro *Beryti*.

p. 1136, (*Iacobus senior* dicitur) *Caesareae Palestinae re-
gentus ab Herode tetrarcha atque iugulatus &c.* Quem errorem,
a nobis supra § XV in scholio notatum, notavit quoque *Til-
lemontius* in *Histor. eccles.* T. I, p. 1070.

p. 1089, n. 78 *Romanus Syrus ecclesiae Beriti Diaconus* di-
citur pro *Beryti*.

p. 1090, n. 82 *Dionysius* - ex *Areopagitarum collegio*, *prae-
fecto* (pro profecto) *Athenas apostolo Paulo* - in *Christum credidit*.

p. 1101, n. 107 *Philippus Christi apostolus ex septem Diaco-
norum numero obuiam factus Candaci, eunucho Reginae Aethio-
pum praefecto, quadrigae insidenti, prophetamque Isaiam legenti,
accedens propius quaesivit: num quae legeret, intelligeret, cui Can-
dax, qui possum, inquit, assequi sine interprete? elatusque in cur-
rum apostolus Candacem instruit.* Vbi insignitus error est in
nomine *Candax*, cum ipsa potius *Regina* nominanda erat non
Candax sed *Candace*. Conf. *Wolfii* *Cur.* ad *Act.* VIII, 27.

p. 1103, n. 112 *Carpus episcopus Thiatirarum* pro *Thyati-
rorum* secundum *Cellarii orb. antiq.* T. 2 p. 129.

ibid. *Vincti ab Asaiae* (pro *Asiae*) *praefecto*.

p. 1106, n. 119 *Ostias propheta dei* - tempus, quo *Dominus e
coelo in terram adueniens versaturus esset inter homines* - *praedixit,
occidet, inquiens, sol in Selom, dissecataque in duodecim partes arbo-
re in Siloe nascentur duodecim arbores.* Hic non alienum erit au-
dire, quae *Vir vener. Io. Gottlob Carpzovius* in *Introduct.* in
libros canonicos V. T. part. III, p. 276 docuit his verbis: *mi-
raculis quoque inclutum Hoseam contendit Pseudo-Epiphanius li-
bro de vitis prophetar. c. XI, & ex illo Isidorus Hispal., ex quo*

forte idem haufit Glossa ordinaria. ἔτος ἔδωκεν τέρας, ἤξεν τὸν κύρην ἐξ ἑρανῶ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τῆτο το σημεῖον τῆς παρυσίας αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς ὁ θεὸς, ἡ ἐν Σηλῶν, μερισθῇ ἀφ' ἑαυτῆς εἰς δώδεκα μέρη, καὶ γαῖσται δρύες δώδεκα. ἔτως καὶ ἐγένετο. *Hic ut venturum coelitus in terram Dominum affirmaret, eiusmodi fore portentum edixit: tum scilicet, cum illa quercus, quae erat in Silo, sponte sua duodecim in partes diuideretur, indeque totidem quercus existerent. Quod ita, ut praedictum est, contigit. Quae tamen translatio, auctoritate diuina destituta & ex apocrypho quodam istius aetatis documento ab autore vitarum prophet. hausta, rectius exploditur, quam admittitur.* Sed, si quid coniectando assequi possum, ex ipso sacro Codice mihi quidem historia illa hausta videtur, quoniam aliae praedictiones, quae viris biblicis in menologio nostro attribuuntur, ex ipsis sacris literis depromuntur, e. g. n. 124. Deinde quoniam ipsum huius historiae fundamentum, 1 Reg. XI, 29-38 deprehendo, ubi propheta Ahias Silonita pallium suum in duodecim partes dirumpit, his usus verbis: ita duodecim quoque tribus dirumpentur: itaque ergo quae in Menologio reliquae sunt περιστάσεις, ex illis quaedam, tanquam putrida membra, a corpore historiae ressecandae sunt, aliae autem interpretatione sanandae. Sic Osias est Ahias, apud LXX Ἀχίας, qui Silonita dicitur ortus Schilunte, de qua conf. Relandi Palaestina p. 498 & p. 1016 sq. Per duodecim Menologii arbores vel quercus, intelligendae sunt duodecim (שבטים) tribus, quae antea consentientes in vnum, postea in discordiam abiire.

p. 1107, n. 121 *Lucas euangelista - cum Thebas Macedoniae Traiano imperatore - venisset, congressus collocatusque cum S. apostolo se in Christi & euangelii praedicatione socium adiunxit. In quibus verbis tripliciter peccatur, primum, quod Thebae in Macedonia commemorantur, quae ibi nullae dantur, nisi forte vox Macedonia in laxiori minusque usitato sensu sit sumenda.* Deinde

Deinde peccatur, quod Thebis Macedoniae Lucas cum apostolo Paulo primum congressus esse dicitur, quod Troade factum esse intelligimus ex Act. XVI, 8. 10, 11. Denique cum peccatur, id Traiano Imperatore accidisse traditur, quem illo tempore nec dum natum fuisse constat.

p. 1148, n. 215 *Andreas, germanus magni Petri apostoli frater - maritima Bithyniae oram, Pontificatum, Thraciam - peragrans, Christi fidem ubique praedicabat.* Hic scire vellem, ubi Pontificatus regio fuerit? de Ponto satis liquet, ex quo Pontificatus fortasse fabricatus est admodum fabriliter.

p. 1154, n. 231 *eodem die (sc. quinto Idus Decembr.) commemorat. SS. Sosthenis, Apollo, Cephae, Tychici, Epaphroditi, Caesaris, & Onesiphori ex septuaginta apostolorum numero.* Deinde de Sosthene, Apollone, Tychico, ac sequentibus quidem exponitur, Cephas autem quare omittitur? num interpretis, aut typographi, aut Menologii authentici vitio? Porro Cephas, cuius repetita in Paulinis epistolis mentio fit, Syriace idem est, qui graece Petrus cognominatur, ac proinde ille ex numero septuaginta discipulorum expungendus est. Conf. Viri vener. D. Salom. Deylingii observat. T. II, n. 45. & Wolfii Cur. philol. ad 1 Cor. I, 12, & IX, 5. Ad eundem modum Caesar apostolus chimaericus atque ex Philipp. IV, 22 fictus est. Conf. D. Io. Michael Heineccii dissert. de ministris Caesarum gentiliū Christianis, & Wolfii Cur. philolog. ad Philipp. IV, 22.

p. 1162, n. 250 *Ananias, Azarias, & Michael Hierosolymitani, Ezechia rege nati (qui ausus est dicere Deo, se custodisse, quae placita erant in conspectu eius, cuique, cum in Bethlehem in morbum incidisset, poenitenti Deus vitam in annos quidecis prorogavit) expugnatis a Nabuchodonosor, Assyriorum rege Hierosolymis, abducti sunt Babylonem captivi, sed postea a successore pietatis causa capitis damnati sunt.* Vbi primum temporum rationibus minus videtur esse consentaneum, illos tres pueros Ezechia rege

esse natos, atque a Nebucadnezaris successore capitis damnatos, quandoquidem centum ac quinquaginta annorum spatium, quod inter Hiskiam ac Nebucadnezaris successorem fere interiectum est, vitae terminum tunc temporis ordinarium superabat. Atqui miracula atque extraordinaria fata, nulla cogente ratione, haud praesumenda sunt. Sed & mirum videtur, homines illos, 150 fere annos natos, non naturae reddere debitum, sed ad mortem extraordinariam ipsos cogi, rapi, capiteque plecti. Accedit, quod pueri illi sub Ezechia nati haud videantur, cum anno tertio imperii Ioiakimi pueri adhuc nominentur, Daniel. I, 1, 4, 6. Iam vero imperium Hiskiae ab anno tertio Imperii Ioiakimi seculum fere disiungit. En igitur pueros centenarios, id est inepte fictos. Denique Ezechias, cuius regia erat Hierosolymis 2 Chron. XXIX, 1. XXXII, 23, in *Bible-* *bem* in morbum incidisse traditur ratione verosimili nulla.

p. 1163, n. 251. *Daniel* (propheta) - ab Attico rege cum tribus pueris capite damnatus occubuit. Atqui in historia regum Medorum Persarumque nemo rex occurrit, cui Attico nomen fuerit. Conf. D. Carpzouii introduct. in libros Canon. V. T. part. 3, p. 241. sq.

p. 1178, n. 290 *Malachias* propheta post reducem e captivitate Iudaeorum populum Levitico genere natus, ab ineunte aetate eam vitae rationem & institutum tenebat, ut ob eam causam appellaretur *Angelus*: accedebat insignis in adolescente forma: praeterea visus saepe est ab iis, qui nullam peccati labem habebant, dictante angelo prophetare. Incidit autem *Malachiae* propheta in id tempus, quo nullus erat in Iudaea principatus, quemadmodum scriptum est in Iudicum libro, mortuusque est --- homo, ut diximus, egregia forma, facie venusta, capite lato. Vbi admirandae sunt rationes Angelicae cognominati nostri prophetae tum a forma corporis, tum a sanctitate morum, tum ab angelo dictante prophetare. Praecipue tamen illud *Menologi* nostri somnium miror,

ror, quod ille, in Iudicum libro cap. II, & VI, & XIII videns Angelum Domini identidem apparentem, de nostro Malachia (i. e. angelo Dei) somniauit. Talibus commentis, in aliis etiam scriptoribus obuiis, contra iam iuit D. Carpzouius introduct. in libros canon. V. T. part. III, p. 454. sqq.

p. 1180, n. 295. *Michaeas, propheta Iudaeus ex familia Ephraim cum uebementius impietatem Achab regis obiurgaret -- alienauit a se regem -- sed mortuo Achab cum apud Ioram filium -- offendisset, eius iussu de praerupta rupe praecipitatus occubuit.* Vbi falsum est, Micham prophetam fuisse ex tribu Ephraim. Falsum est, Ioram fuisse filium regis Achabi. Falsum est, Micham, cuius monumenta prophetica hodiernum inter XII prophetas extant, vixisse tempore Iorami. Falsum est, prophetam nostrum de praerupta rupe praecipitatum occubuisse. Conf. D. Carpzou. l. c. p. 373. sq.

p. 1189, n. 318. *Herodes -- comprehensum -- Petrum, duabusque constrictum catenis, in carcerem coniecit. -- Catenae vero (illae) -- postremo Constantinopolim ab imperatoribus -- illatae &c.* Fabulam hic in catenis his Constantinopolitanis iam agnouerunt Paschas. Quesnellus notis ad Leonem M. p. 284. & Tillemontius memor. eccles. T. I, p. 777. Wolfii cur. ad Act. XII, 6.

p. 1218, n. 385. *Aquila gentilis sutoriam faciebat artem -- cumque fama Pauli, Christum passim praedicantis, indies percrebesceret: perrexerit una cum Priscilla uxore ad Paulum tanquam ad eiusdem artis professorem -- seque illi comites & seruas, quocunque pergeret, adiunxerunt.* In qua historia multa insunt falsa. Falsum est, quod Aquila gentilis fuerit Act. XVIII, 2. Falsum est, quod Aquila cum Priscilla ad Paulum perrexerit, cum ad illos potius Paulus venerit, Act. VIII, 2, 3. Falsum est, quod Aquila cum Priscilla se Paulo, quocunque pergeret, adiunxerint. Vid. Tillemontius in memor. eccles. Tom. I, p. 593. sq. Falso, saltem inepte Aquila dicitur fecisse artem sutoriam, cum potius artem conficiendorum tabernaculorum professus fuerit, Act. XVIII, 3.

p. 1219, n. 388. *Onesimus, Philemonis ciuis Romani seruus - post mortem - Pauli detentus a Tertullo urbis praefecto ductusque Puteolos grauissime caeditur.* Verum enim vero Onesimus ille, qui Puteolis morte affectus est violenta, tertio demum aut quarto seculo uixit, ac proinde cum Onesimo, Philemonis seruo, confundendus non erat. Comparetur Tillemontius in memor. eccles. T. I, p. 863. Pauca haec sufficiant ad ostendendam Menologii uitiositatem, quam an Archudius interpres, ac typographus fortasse auxerint, ignoro. Nam ad oculos manusque meas nondum peruenit *Menologium integrum, quod Romae a. 1729 graece & latine cum versione Io. Francisci Albani patris sui postea Clementis XI papae, in lucem dare instituit Cardinalis Alexander Albani, tribus voluminibus in fol.* Sed, ut ad locum nostrum controuersum redeamus,

II, Fortasse ibi pro Hispania (*Σπανία*) in recentissima Menologii editione legitur Paeonia (*Παιονία*), regio, in Macedonia sita, de qua conf. Cellarius in orbe antiq. Tom. I, p. 102 seqq. Paeoniam hanc, (si modo Menologio medicina paranda est) lubentius hic intellectam velim, quinque rationibus commotus. VNA est, quod Paulus apostolus Claudio Imperatore per Macedoniam usque ad Illyricum profectus fuit Act. XVI, 10 XX, 6. Rom. XV, 19. Atqui iter Pauli Claudio Imperatore factum, a Menologo postulatur. ALTERA ratio est, quod ita scrupulus ille sit nullus, quem contra huius historiae veritatem ex sanctorum, ibi commemoratorum, *nominibus graecis* inuicere voluit Tillemontius his verbis: *les noms mêmes de ces Saintes sont tout grecs.* qui scrupulus recte mouetur contra Hispanos, neutiquam contra Paeonios, qui graeca lingua loquentes, graecis etiam nominibus sine miraculo utebantur, nominabantur. TERTIA ratio est, quod Spania (*Σπανία*) cum Paeonia (*Παιονία*) facili errore commutetur. QVARTA ratio est, quod talis commutatio iam alibi quoque acciderit, si quidem pro Hispania,

iudice Carolo Sigonio, legendum sit Paeonia in Liuiani libri XLIII epitome: *motus, qui in HISPANIA* (i. e. Paeonia) *ab Olonica factus erat.*

QVINTA ratio est, quod verosimilior ex Paeonia quam ex Hispania reddatur Polyxenae discessus in Achaïam. Tanti saltus, quanti ex Hispania in Achaïam fiunt, haud facile, inprimis de feminis, infirmis illis etiam ad longinqua itinera conficienda instrumentis, praesumenda sunt. Et quid Achaïam procul remotam peteret Polyxena, cum Romam viciniorem conferre se posset, ad perfectiorem Christianae fidei doctrinam percipiendam.

III. Verum fac, Menologum de Hispania Hispanicoque Pauli itinere loqui, sic multa video argumenta, quae istum testem repudiandum volunt, quippe quem deprehendimus mendacissimum n. I, quin imo in ipsa hac Hispanica historia *αυτοκατακρίτων* ac seipsum euertentem. Ecquis enim credat Paulum Claudio Imperante Hispaniensem, qui tum ab Hispaniarum prouinciis remotissimus, in Asia Graeciaque versabatur, uti ex S. Lucae Actis apostolorum a c. XI. XIX cum Pearsonii Annalibus collatis liquet. En Menologum Chronologiae tortorem. Quid, quaeso, Polyxena & Xanthippa, feminae graecae, quod ex nominibus colligas, quid, inquam, monstri illae in Hispania alunt? qua de causa illae tam horrendis saltibus, ex Hispania in Achaïam feruntur? Scilicet, ne lector Menologii obdormisceret, miraculis ex somno excitandus erat.

IV. Neque praetereundum est, iam ab aliis in Menologiis Graecorum maiorem fidem desideratam fuisse. Disputauit hoc Petrus Alixius diss. de Trisagii origine p. 51 sq. Eandem sententiam pronuntiauit die allerneueste Acerra philologica part. I, p. 214 sqq. his verbis: die Verzeichnisse der Märtyrer oder die Märtyrer-Bücher (*Martyrologia*,) die leben der Heiligen und dergleichen, sind voller Schnitzer, wie solches die gelehrte Catho-

Catholicken Baronius *not. ad Martyrol. Canus LL. theol. l. II. c. 6. Schellstraten de actis sanct.* und andere selbst gestehen. Die Verfasser haben ihre Erzählung oft nach eigener Phantasie eingerichtet, und die Sache beschrieben, nicht wie sie wirklich geschehen, sondern wie sie etwa hat geschehen können, welches Urtheil der Bellarmin *de script. eccles.* insonderheit von dem Simeon Metaphrastes fällt 2c. 2c.

XXII. GREGORIUS VII. PAPA, a. 1074.

Ad Hispanicum Pauli iter confirmandum aduocatur quoque Gregorius VII, siue Hildebrandus, qui libr. I registr. epistol. 64 ad Alphonsum VI & Sanctium, Hispaniarum reges, his utitur vrbis: *Cum beatus apostolus Paulus Hispaniam se adiisse significet, ac, postea septem episcopos ab Roma, ad instruendos Hispaniae populos a Petro & Paulo apostolis directos fuisse, qui destructa idololatria Christianitatem fundauerunt, religionem plantauerunt, ordinem & officium in diuinis cultibus agendum ostenderunt, & sanguine suo ecclesias dedicauere, vestra diligentia non ignoret: quantam concordiam cum Romana vrbe Hispania in religione & ordine diuini officii habuerit, satis patet. . . . Vnde enim non dubitatis vos suscepisse religionis exordium, restat etiam, vt inde recipiatis in ecclesiastico ordine diuinum officium &c.* Vid. T. X conciliorum Labbei, p. 53.

Resp. Testimonio huic fidem aufert

- 1) temporis ratio, cum inter Hildebrandum testem, i. Terque Paulinum praetensum, decem secula intercedant.
- 2) Consecutio fallax in verbis: *Beatus apostolus Paulus, Hispaniam se adiisse, significat, scil. Rom. XV. (6. I)*
- 3) Instabile itineris Paulini fundamentum, in fabula positum. Fabula est, quod *de septem episcopis ab vrbe Roma ad instruendos Hispaniae populos a Petro & Paulo apostolis directis . . .* narrat Hildebrandus, qui septem

septem illos episcopos hic, credo, designat, de quorum aduentu in Galliam peculiari dissertatione exquisiuit Io. Launoius. Sed & ipse Hispanus, Io. Mariana, in opere de rebus Hispaniae libr. IV c. 2 rumorem istum episcopalem adespotum esse fatetur, his verbis: *Paucos se discipulos D. Iacobo (Apostolo) adiunxisse, quo tempore fuit in Hispania, fama est. Qui plurimos, nouem numerant, Petrum Eborae in Lusitania episcopum, pro quo nonnulli Tbesiphontem substituunt Praesulem Bergitanum, quae vrbs non procul Almeria sita erat: Caecilium Eliberritanum: Eufrasium Illiturgitanum: Secundum Abulensem: Indaletium Vrcitanum, Verga oppidum esse creditur in Vasconum confinibus: Torquatum Accidanum, id est, Guidixensem: Hesicbium Carthesanum non procul Asturica: Atbanasium demum, & Theodorum, sacri sepulcri (sic fama fert) custodes, quorum ibi sepulcra dextra, leuaque monstrantur. Sunt, qui hos omnes Roma a Petro & Paulo Apostolis amandatos in Hispaniam putant gratia euangelii promulgandi. Prorsus, qui hystoriam ante quingentos ferme annos scripsit Pelagius Ouetensis episcopus, Iacobi discipulos facit Calocerum, Basilium, Pium, Grisogonum, Theodorum, Atbanasium, & Maximum. Nos, quoniam rerum antiquitas certam scriptioni derogat fidem, liberum lectori iudicium de tota hac re relinquamus.*

- 4) spes lucri. Quippe cum Hispanicum Pauli iter confectum velit Hildebrandus, ad Monarchiam suam in Hispaniis erigendam ac stabiliendam.
- 5) argumentationis frigus, quo laborant verba haec Gregoriana: *Paulus Hispaniam adiit, ac postea septem episcopi ab vrbe Roma, ad instruendos Hispaniae populos a Petro & Paulo apostolis directi sunt, qui destructa idololatria Christianitatem fundauerunt, religionem planta-*

E

uerunt,

uerunt, ordinem & officium in diuinis cultibus agendum ostenderunt & sanguine suo ecclesias dedicaue. Quod si igitur concordiam cum Romana vrbe Hispania in religione & ordine diuini officii olim habuit, & si multum erga Hispaniam Apostoli illi commeriti sunt, sequitur, vt Apostoli illi Hispanos ad Gregorii VII leges his nominibus voluerint alligatos, sequitur, vt Hispani ab Romana vrbe recipere debeant in ecclesiastico ordine diuinum officium. Resp. Gregorii erat ostendere, conclusionem hanc ex necessaria consecutione confici. Quod cum omiserit facere, argumentatio friget. Sed de Apostolis illis singulatim ac seorsum disquiramus. Paulus igitur Hispaniam adiit, septemque episcopos isthuc misit, at quibus documentis id demonstrauit Gregorius? immo nulla dedit, nec vera & certa de historia falsa, ficta & commentitia dare potuit. Sed concedamus tamen, verum esse, quod Paulus ipse septemque episcopi, ab eodem ablegati, Hispaniam adierint, ergo Gregorio VII parere atque ab Romana vrbe ordinem & officium in diuinis cultibus recipere debuerunt Hispani? Immo falsa, saltim dubia sunt quamplurima, quae tanquam vera ac certa hic Gregorius fumit. De doctrina Pauli non disputabo, quam scimus in ipsius ac reliquorum virorum diuinitus afflatorum monumentis plene ac plane expressam, ita, vt quilibet, etiam laicus, ac proinde etiam Hispani, quantum ad salutem obtinendam requiratur, satis inde haurire potuerint ac possint. Sed a) FALSVM, SALTIM DVBIVM HOC EST, an Paulus Christianorum suorum libertatem in cultu diuino externe ordinando, omnem restrictam ad se suaeque potestati ita subie-

subiectam esse voluerit, ut eos pro peccatoribus habuerit, aut saltim reprehenderit, qui per se ipsi quicquam, ad sacrae λειτουργίας περιστάσεις pertinens, prudenter ac sapienter definiuerunt atque instituerunt. Imo, cum Paulo maximas molestias adferrent curae maximae, pro pluribus ecclesiis suscipiendae, 2 Cor. XI, 28, gratum ipsi acceptumque videri potuit, si quando Christiani ipsi, sapientes, Paulo parcere ac sibimetipsi consulere voluerunt. Siquidem Paulo nihil inde decedebat numorum, utpote quos spernebat, non spectabat ut Papa. Quemadmodum medico, qui legibus teneretur gratis curare omnes, volupe esset audire ac videre homines aegros sibimetipsos recte consulentes ac medentes, aut quemadmodum Mosi iucundissimum accidit, multos habere atque audire prophetantes. Num. XI, 21. Itaque ergo, si Gregorius Pauli imitator ac successor esse voluit, demonstrare in Paulo contrarium debuit, scilicet, quod Paulus non ita egerit, nec vnquam permiserit, viros Christianos quamuis pios & prudentes venire in horum negotiorum societatem. DEINDE videmus Pauli praecepta de ordine in ecclesiis obseruando sed ea generalia, ut omnia εὐχημόνως καὶ κατὰ τάξιν ibi peragerentur 1 Cor. XIV, 40. Tenemus Pauli praecepta de agendis ecclesiasticis specialia, e. g. de sacro feminarum silentio 1 Cor. XIV, 34, 1 Timoth. II, 11, 12. &c. Verum enim vero *specialia illa praecepta sunt admodum pauca, eaque nec omnia catholica, i. e. omnibus omnium locorum temporumque Christianis praescripta atque imperata.* Nam ordinem, e. g. donorum miraculorum in congregationibus sacris gubernandorum 1 Cor. XIV, quem Corinthiis quidem

Paulus praescripsit, quomodo aliis ecclesiis, illorum donorum expertibus, idem praescribere potuit? Nonne cessantibus illis donis, cessat ille ordo? Si quis autem temporarium ac subitum agendorum ecclesiasticorum ordinem pluribus exemplis velit esse illustratum, ille, velim, cogitet constitutiones Apostolicas de sanguine & suffocato, Act. XV, 20, 21, 29, de diaconis mensae, Act. VI, de circumcisione masculorum sacrificiisque ad modum Mosaicum faciendis, Act. XXI, 20 - 27. PORRO praetereundum silentio non est, quod multa Paulus nolens, inuitus, precibusque ac rerum necessitatibus coactus ordinavit, si quidem Christiani, consilii inopes, aut praesentes coram aut per literas absentes, ipsum quotidie conturbarent, 2 Cor. XI, 28. 1 Cor. VII, 1. itemque, si Apostolus de anomaliis, inordinatis incompeditisque Christianorum actionibus fama atque auditione percepit, 1 Cor. V, 1. 2 Thessal. III, 11 - 15. 1 Cor. I, 10. DENIQUE notamus, quod Paulus animadvertere videatur in ecclesias eas, quae quasi stupidae ac securae, non sibi metipsae, quae salutaria erant, ordinarunt. Exemplo esse possunt Christiani Corinthii, qui in foro gentilium lites adversus se inuicem agitantes, ab Apostolo admonentur, ac reprehenduntur de causis per se ipsos non expeditis, 1 Cor. VI. Illos ipsos Corinthios Apostolus etiam increpavit de Christiano incestuoso ex societate illorum non eiectione, in quem ipse, tamen non sine consensione Corinthiorum, animadvertere proponebat, 1 Cor. V. Summa cogitationum mearum haec est: Si Gregorius VII Pauli successor atque imitator esse, siue a Paulo ad se concludere voluit, demonstrandum ab eo fuit, quod Paulus

lus Hispanis ordinem Liturgicorum praescripserit, & si Apostolus praescripserit, quod Hispanis aliisque Christianis omnibus in omne aeuum demserit, abiudicauerit, nec vnquam concesserit ius vel potestatem vel libertatem circa Liturgica ordinanda. Atqui haec si demonstrare Gregorius haud valuit, cur Hispanis suum officium, quod nominat diuinum, obtrudere ausus est. Sed & b) FALSVM, SALTIM DVBIVM EST, an Hispani, si Pauli apostoli praecepta recepissent Liturgica, Romanae vrbi seruire semper debeant. Nam argumento isto fortasse inuertendo dicendum est, Paulum cum septem illis episcopis diuinum officium ordinemque in cultu diuino Hispanis ideo praescripsisse, ne his alii procedente tempore talia praescriberent, itemque Hispanos ea mente illas ordinationes semel recepisse, vt tales posthac recipere nec velint nec necesse habeant. Vnde igitur subiectio illa Hispanica colligenda erit? num ex eo, quod *ex Romana vrbe Hispaniam Paulus adiit, quod ex vrbe Roma septem episcopi ablegati in Hispaniam venerunt?* At enim vero si profectioes Pauli primo atque vni loco in alia loca omnia, ad quae susceptae illae profectioes fuerunt, dominium acquirunt, ac reliquis locis omnibus seruitutis obsequiique necessitatem imponunt, sequitur, vt ipsa Roma obtemperare ac seruire debeat aut Damasco, vbi Paulus conuersus primum iter in alia loca suscepit, Act. IX, aut Antiochiae in Syria, vbi Paulus ad opus conuertendarum ad Christum gentium, primum per homines inauguratus fuit, Act. XIII, 1-3. Si vero non vni sed priori cuique loco posterior subiicere se debet, consequitur, vt Roma ipsa seruire debeat tribus Taber-

nis, tres Tabernae Appii Foro, Appium Forum Puteolis, Puteoli Rhegio, Rhegium Syracusis, Syracusae Melitae insulae &c. Act. XXVIII. Quae extrema sicuti nec Roma nec Romanus Pontifex concesserint, ita etiam, si concesserint, perparum dominii erit, quod in Hispanos acquirant. Quippe de itinere Pauli in Hispaniam confecto, etsi frustra ac ridicule ut de re imaginaria, ac de larvis inanibusque umbris, tamen acriter multumque disceptatur, utrum nauale per mare mediterraneum, an terrestre per Galliam fuerit. De nauali itinere S. Hieronymus semel somniauit (§. IX), pro pedestri autem itinere pugnant Petrus de Marca (*) in epistola ad Valesium, saepius iam commemorata, §. IV, itemque Emanuel Caietanus Sousa, in Expeditione Hispanica Apostoli S. Iacobi maioris, adserta Tom. I, part. III, p. 574 sqq. Quem Sousem expendit Harenbergus in Otiis Gandershemensibus sacris p. 165 sq. Sed & si iter Paulinum in Hispaniam demonstretur fuisse peractum, si deinde expeditum simul fuerit, utrum terra, an mari peractum fuerit, tum tamen adhuc exquirendum idoneisque rationibus confirmandum erit, quod ex vrbe Roma proxime, sine interuen.

(*) Petrus de Marca ibidem ea loca Galliae Hispaniaeque, quae Paulus peragrat, mira curiositate perlustrat. Sed ipsa verba huius viri audire inuat: *Paulus Hispanias adiuit. Atqui Hispanias petenti pergendum fuit per celeberrimam apud veteres viam illam publicam, quae ab Italia per Gallias in Baeticam ipsam ducit. Eius descriptionem exhibet non solum Antonini itinerarium a Nicaea per Arelatem, Narbonam, summum Pyrenaeum, Iuncariam, Barcinonem & reliqua loca, sed etiam Strabo, qui sedulo se habuit in viae illius explicatione, quam in plerisque capitibus minus ab interpretibus intellectam nos patefacere conati sumus libro primo Cataloniae illustratae.*

uentu alius vrbis aut vici, siue immediate, vt barbare loquar, in Hispaniam venerit Apostolus. Alioquin ab illa Gregoriana argumentandi regula parum praefidii Romae expectandum erit. Porro si Romanorum imperium in Hispaniam demonstratum fuerit, c) **DVBIVM TAMEN ERIT**, an illud Pontificum Romanorum sit. Potuit enim esse ethnicorum Imperatorum Romanorum, vel senatus populiue Romani. Tum, si Romanis pontificibus imperium illud a Paulo datum fuisse asseratur, d) **DVBIVM TAMEN ERIT**, annon imperium illud restrictum a Paulo fuerit ad ea tantum tempora, quibus vel Roma vel Hispaniae summos magistratus acciperent, qui Christi doctrinam cultumque publice amplecterentur ac tutarentur. Quodsi vero sacra illa potestas Christianis quoque imperatoribus idoneis rationibus denegata Pontificibusque Romanis vindicata fuerit, e) **DVBIVM TAMEN ERIT**, annon potestas illa ita a Paulo Pontificibus permessa sit, si Christianae doctrinae integritatem seruarent traderentque incorruptam, si vitae sanctitate ornatissimi, potestate illa sua imprudenter ac malitiose nunquam abuterentur. Quae conditiones si conuelli haud possint, tum f) **GREGORIVS VII ANTECESSORVM SVORVM OMNIVM ET SVA IPSIVS DOGMATA ET FACTA PROBARE DEBVIT**, e. g. quod potestate sua abusus haud fuerit, dum Henricum IV. Imperatorem Christianum eo modo vexauit, quo nec ipse Paulus Apostolus vexare ausus est Neronem, Imperatorem, non hominem, sed monstrum hominis, non Christianum, sed Christiani coetus hostem immanissimum

mum perniciosissimumque. Quippe Gregorii huius doctrinas & actiones non modo æquales eius execrati sunt, (*) sed etiam nuper a. 1729 ipse Romanus Imperator Carolus VI, Galliaeque rex Ludouicus XV, Hildebrandi memoriam non canonizandam sed publice infamandam curarunt. Vid. *Samlung von Alten und Neuen auf das Jahr 1729*, p. 683, 861, 990 & 1194. Sed haec de frigore Gregorii in iure Paulino hactenus. Reliquum est, ut, quam frigide Gregorius de Petro Apostolo argumentetur, breuiter strictimque dicamus. Quod quidem pro superuacaneo & inutili haberi possit, propterea quod de Petro iste Pontifex eodem modo, quo de Paulo, supra argumentetur, nisi aliunde constaret, quod magna quidem potestas Paulo, singularis autem & maxima Petro attribuat. Itaque ergo, ne Gregorii sententia frigeret, rationibus euentibus & cogentibus ab eodem probandum fuit,

- 1) quod Apostoli a Christo *episcopi* constituti sint.
- 2) quod iidem hoc iure sibi concesso usi, certo alicui loco se *alligari* passi sint.
- 3) quod Petrus inter Apostolos *summus* episcopus fuerit, cui reliqui Apostoli parere debuerint.
- 4) quod iura, Petro a Christo data, non collegis & toti ecclesiae communia, sed Petro *propria* fuerint, &
- 5) quod haec iura Petro *propria*, non *primum* ordinis solum, sed etiam *iurisdictionis*, in se continue.

(*) Vid. Imperatorum Imperiique Principum ac procerum, totiusque nationis Germanicae Grauatina aduersus sedem Romanam. - eruta a Iacobo Friderico Georgii, 1725 Erf. & Lips. p. 20. sqq. & Vita Gregorii VII concinnata a Iusto Christophoro Dithmaro, Erf. Oder. 1710, in 8.

tinuerint,

6) Quod haec priuilegia etiam a Petro atque vniuersa ecclesia *agnita* fuerint.

7) Quod haec priuilegia Petri non personalia, sed *haereditaria* fuerint, ita vt ad posteros transmitti potuerint, & ad posteros etiam transmissa sint.

8) Quod in specie Petrus *ἀναπαύσθη* dono ornatus fuerit.

9) Quod idem illis, qui sedem Hierosolymitanam & Antiochenam tenuerunt episcopi, suas praerogatiuas abiturus *denegauerit*.

10) Quod Petrus Romae vnquam fuerit.

11) Quod ibidem *episcopalem sedem*, imo *Monarchiam* constituerit.

12) Quod vllos *successores* habuerit.

13) Quod successoribus, si quos in Romana sede habuerit, omnibus priuilegia sua testamento *reliquerit*, ac relinquere *potuerit*.

14) Quod *primi* vsque ad adultam seculo IX aetatem Romani episcopi a solo Petro (excluso Paulo) suae sedis dignitatem arcessiuerint.

15) Quod pontifices de iure suo ex diuinis literis probando, nunquam *desperauerint*; nec ius suum potius legibus positiuis *Romanis*, additis fraudis cuiuscunque portentis, adscripserint.

16) Quod ecclesia *uniuersalis* per *omnia* tempora sine contradictione has Pontificum Roman. praerogatiuas in *omnibus* agnouerit.

17) Quod *omnes* vno ore Pontifices *fassi* sint, se esse infallibiles.

18) Quod illi Pontifices, si quod ius in totam

F

Chri-

Christi sanguine acquisitam ecclesiam habent, hoc iure nunquam *abusi* fuerint.

19) Quod Papae nulli de *facto* errarint, nec haeresin, ab *ecclesia* & *successoribus* proscribendam, fouerint.

20) Quod ecclesia Romana post tot in fide errores & bonorum hominum contradictiones dici *ca-tholica* & *infallibilis* possit, cui, quod inferorum portae ei non sint praeualiturae, a Christo promissum est.

21) Quod eadem ecclesia, non obstantibus rationibus iam dictis, eo *praescriptionis* iure, quod omnem probandi necessitatem tollit, ac coecam obedientiam imperat, gaudere possit.

22) Quod nemo, qui *errorum*, *superstitionis* ac *turpitudinis* colluuiem in ecclesia Romana intueretur, ab ea ecclesia *secedere* possit, & in conscientia obstrictus *teneatur*.

23) Quod hic secessus sit ab ecclesia, & consequenter a salute. Conf. Hieron. Wigandi Biel in Disput. de Formosi, Papae R., exuuiis, bis a tumultu deformatis, ac tandem in Tyberim abiectis, a. 1716 Witebergae habita.

- 6) Malefana Gregorii VII hermeneutica, qua sacras tabulas violare consuevit. Testis est Berino, Cardinalis, in vita eius, aiens: *Scripturas sacras violenter intorsit in adiutorium falsitatis*. Testes sunt omnes fere Germaniae episcopi, qui in Concilio Wormatiensi a. 1076 congregati, ita decernunt: *Quicquid (Gregorio) in mentem venit, aequum iniquum per fas nefasque perficere conatur. Monachus desertor est, nouis dogmatibus sacrosanctam philosophiam adulterat, diuinas literas falso interpretando suae causae seruire cogit.*

git. vid. Grauamina Imperii aduersus sedem Romanam, a Iac. Frid. Georgii collecta p. 32, sq.

- 7) Character animi Gregoriani, praetensionum scelus anhelantis, pestemque quamplurimis regnis nefarie molientis. Namque, iudice Claudio Fleurio in Historia ecclesiastica Tom. XII, *Pontifex iste non solum non erubescerat publice mentiri, Hispaniae regnum antiquo iure pertinere ad S. Petrum, b. e. ad ecclesiam Rom., quamvis nullum eius rei vestigium in ullo scriptore occurrat ante Gregorium VII, qui id omnium primus finxit prodiditque in suis literis, sed etiam non dubitabat contendere, uniuersa Europae regna, ne magna quidem Russia excepta, Romanae ecclesiae propria, certe tributaria esse.* Conf. Act. Erud. Lips. Latin. Supplem. T. VI, p. 326.

XXIII. HIPPOLYTUS, THEBANUS, Secul. XI.

PaULO Hispaniensi assertorem accommodant quoque Hippolytum, episcopum portus Romani secul. III, qui in tract. de XII Apostolis, haec memoriae tradat: Πάυλος μετ' ἐνὶ αὐτὸν ἓνα τῆς τῆς χριστοῦ ἀναλήψεως εἰσηλθὲν εἰς τὴν ἀποστολὴν, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ, προῆλθεν ἕως τῆς Ἰλλυρικῆς καὶ Ἰταλίας καὶ Σπανίας κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον ἔτη λβ. ἐπὶ δὲ Νερωνος, ἐν Ῥώμῃ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθεὶς, θάπτεται ἐκεῖ. *Paulus post annum unum ab assumptione Christi, adiit apostolatium, incipiensque ab Ierusalem, peruenit usque ad Illyricum & Italiam & Hispaniam, praedicans euangelium per annos quinque ac triginta: Sub Nerone autem amputato Romae capite, illic sepelitur.*

Resp. 1) Quanquam Baronius in Annalibus, Samuel Basnagius in exercitationibus Anti-Baron. alique plures commentationem illam exiguam ad Hippolytum, tertii p. c. N.

Seculi episcopum referant, tamen Ioann. Albert. Fabricio Bibl. Graec. libro V p. 212 inquirenti & curatius contemplanti, Hippolytus Thebanus, Seculo XI clarus, genuinum se libelli conditorem ostendit, in quo Fabricium sequuntur Frid. Adolph. Lampe in prolegom. ad Euangel. Ioannis p. 2, not. Cel. Gottlieb Stollus in der Nachricht von denen Kirchen-Büchern der ersten vierhundert Jahre, p. 133. alii.

2) Testimonium illud ex Rom. XV, 19-24 videtur esse fictum. (§. 1.) Namque videmus hic & ibi Paulum proficiscentem 1) ab Hierosolymis 2) vsque ad Illyricum, 3) ad Romanos siue Italos, atque 4) in Hispaniam. Ergo res iudicata iam est supra §. I & V.

3) Sed & aliis vitiis illud testimonium tenetur. Testimonii vitium est, quando *Paulus* ibi perhibetur *suscepisse Apostoli munus anno primo, adscensionem Christi in coelum insequenti*. Nam cum virorum doctorum de anno conuersionis Paulinae ad Christianismum, siue, quod vnum idemque est, de anno vocationis Paulinae ad apostolatam, in varias sententias eant, vid. Wolfii Cur. ad Act. IX, p. 1139; tamen haec Hippolyti sententia a vero longissime abest. Vidit hoc quoque Henricus Valesius not. ad Eusebii Hist. lib. II. c. 1; Sed Fridericus Spanhemius illud demonstravit tum strictim in dissert. de temere credita Petri in urbem Romam profectione §. XX, tum fuse in Disquisit. de anno conuersionis Pauli Apostoli. De calculo autem praedicati per 35 annos euangelii non est, quod operose agamus, cum

4) Vitia alia in libello isto infederint, quae clare in oculos incurrunt. Sic vitium est, quando *Ioannes evangelista euangelium suum in insula Patmo conscripisse* dicitur. Comparetur Lampe Prolegom. in Ioh p. 152, sqq. Vitium est, quando *Iacobus maior ab Herode Tetrarcha occisus fuisse*, traditur. conf. supra §. XV, p. 12. Fabula est, quando *Bartholomaeus Apostolus*

solus ἐν Ἀλβάνῳ τῆς μεγάλης Ἀρμενίας sepultus esse dicitur. Vidit hoc David Blondellus, qui in Dissert. de LXX Discipulis VI, 12 ait: Dorotheus (addatur Hippolytus noster) in Albania magnae Armeniae ciuitate, sepultum eo absurdus cum Isidoro asseuerat, quod Albania, Albanorum metropolis fuit, non Armenorum. Ptolem. lib. 5, cap. 12. Fabula est, quando Matthaeum, quem in Aethiopia Origenes Tom. 3 in Genesin, ex eoque Eusebius libr. 3, c. 1 passum docent, Pseudo-Dorotheus autem Hierapoli Syriae obiisse opinatur, noster Hippolytus ἐν Ἱερείῃ τῆς παρθείας Hiereae Partorum ciuitate (id est: nullibi) obdormiuisse perhibet. Porro fabulatur Hippolytus, Simonem Cananitam fuisse filium Cleophae, eundemque etiam Iudam nominari, ac post Iacobum iustum creatum illum fuisse Hierosolymorum episcopum. Vbi duo diuersi Simones in vnum coalescunt & confunduntur. Errant quidem hunc errorem Pseudo Abdias, Isidorus, alii; eum tamen repellunt & apostolum Simonem hebraice נָחֲמָן Cannitam, Graece Zelotem cognominatum, ab episcopo Hierosolymitano Simeone, filio Cleophae curate distinguendum arbitrantur David Blondellus, Ittigius, Samuel Basnage ad A. C. 31, num. 27 & vir illustris Ioann. Georgius Pertschius in Versuch einer Kirchen-Historie secul. I, c. X p. 205. Sed satis nugarum.

5) Denique audiamus Benedictinos e congregatione S. Mauri, qui in Historia literaria Franciae, Gallico sermone conscripta, Tom. I, part. 1. p. 394 seq. de Hippolyto, Portus R. episcopo exponentes, ita iudicant: *nous avons sous le nom de saint Hippolyte dans la Bibliotheque des Peres un très-petit traité, qui y porte ce titre: des douze Apôtres, & des lieux ou chacun d'eux a prêché, & fini sa vie. Il se trouve sous le même nom parmi les manuscrits grecs de Mr. de Coislin, & on l'a mis ensuite en grec & en latin à la fin du premier tome des oeuvres de saint Hippolyte. On remarque qu'il est cité sous*

son nom par George Cedrenus & Michel Glycas. Mais cela n'autorise pas à le croire de lui. Il contient trop de choses incertaines & souvent inexcusables, pour ne pas dire fausses & absurdes, qui le rendent indigne de nôtre saint Docteur. Adde ibid. p. 387. hoc est, vt paucis me expediam: *Libellum de XII Apostolis &c. sub Hippolyti nomine excitant Georgius Cedrenus & Michael Glycas, qui tamen fidem hic merentur plane nullam. Continet narrationes multas incertas & interdum inexcusabiles, ne dicamus falsas & absurdas, quae libellum istum S. Hippolyto nostro indignum reddunt.*

XXIV. ANSELMVS LAVDVNENSIS,
Seculo XI exeunte.

Hunc virum Cornelius a Lapide Commentar. in Aët. Apostol. c. 28, p. 365 testatur atque implorat his verbis: *S. Ansel. in epist. ad Roman. c. 15 afferens Paulum in Hispania praedicasse, subiungit: pervenit igitur usque ad Hispanias, & a mari rubro usque ad oceanum praedicando cucurrit, imitans solis cursum ab Oriente usque ad occasum, vt ante ei terra deficeret, quam studium praedicandi.* Ad eundem Anselmum in cap. XV ad Rom. prouocat quoque D. Calouius Bibl. illustrat. ad Aët. vers. vlt. p. 956.

Resp. 1) Si ad Anselmi Laudunensis glossam interlinearem ad Rom. XV; Cornelius a Lapide & Calouius respexerunt, euolui eam, & iterum iterumque perlegi; at de Pauli itinere in Hispaniam expedito nihil ibi inueni. Sin vero dum uiri illi in mente habuerunt Anselmum Cantuariensem, cui a quibusdam adscribuntur commentarii in Paulum Apostolum, quorum initium est: de epistolis Pauli Apostoli adiuuante Domino locuturi; tum non minus in errore versantur; siquidem commentarios hos in vetustis exemplaribus Hieronymo Monacho inscriptos inuenit Sixtus Senensis, Bibliothec. sanctae
c. III.

c. III, p. 244. neque Episcopus ille Cantuariensis commentatus in Paulum est, iudice Theophilo Raynaudo p. 455, seq. Operum Anselmi Cantuariensis edit. Lugduni 1630, fol.

2) Quisquis autem commentarii illius auctor sit, nulla tamen per se auctoritate valet, utpote qui Hieronymum exscripsit, quem etiam audivimus supra §. IX.

3) Sed & consecutionis, ex Rom. XV, quam Pseudo-Anselmus inde conficere videtur his verbis: *pervenit IG I- TV R usque ad Hispanias*, consecutionis, inquam, illius fallaciae supra quoque (§. I.) occurrimus.

XXV. MICHAEL GLYCAS, circa a. 1120.

Hic Sculus in Annalibus suis parte III, p. 236 seq. edit. Paris. res Pauli in Hispania gestas persequitur his verbis: *Caeterum post defensionem hanc primam (coram Nerone) eis* Ἰσπανίαν ὁ Πᾶυλος παραγίνεται: *in Hispaniam Paulus pervenit, ubi muliercula quaedam illustri orta loco, quae multo ante Paulum videre cuperet, deque veritate ab ipso viua voce erudiri, prospexisse in forum perbibetur, ibique conspecto Paulo, qui forum transiret, maritum suum persuadendo impulsisse, ut hominem domo sua exciperet. Ingresso in aedes Paulo, prodigium quoddam novum & inusitatum accidisse. Mulierem enim oculis suis adapertis, in apostoli fronte literas aureas vidisse, quarum huiusmodi sententia foret: Πᾶυλος ὁ τῆς Χριστοῦ κήρυξ, Paulus Christi praeco. Quapropter ad pedes ipsius prouoluta, doctrinam Christianam accepit, ipsaque cum Probo marito familiaque universa baptizata est.*

Resp. 1) Si tempus, quod inter Paulum & Glycam interiectum est, non impediret, quo minus testimonio Glycae de Pauli ingressu in Hispaniam fidem auctoritatemque adiungeremus, tamen

2) Vel ex adiecto commento lepido ac festivo, quo Paulum

Paulum Hispaniensem prosequitur, ingenium Glycae stupidum aut dolosum ac proinde testimonii fidem affectam cognoscere possemus. Miracula Annalista vendidat, ubi miraculis opus non erat, scilicet, populo ut placerent, quas fecisset fabulas.

3) Talem fabulatorem etiam alibi agit noster Sculus, e. g. p. 235, ubi de Simone Mago sequentia refert: *Imperante Nerone vixit Simon Magus, ad quem ubi Simon Petrus Apostolus accessisset, canem alligatum catenae in eius limine reperit, deuorantem eos, quotquot iniussu ad Magum ingredi conarentur. Tum apostolus ille (*) canem iussit intrare ac Mago humana voce annunciare, adesse Petrum Apostolum. Quo facto cuncti, qui in aedibus erant, obstupuerunt. Illud ipsum vero etiam Magus fecit, b. e. canem iussit egredi humanaque voce Petro dicere, ut intraret. Deinceps Magus cum Petro colloquens, inter alia quidam huiusmodi obiecit: si futuri notitiam Adamus habuit, quam obrem serpentis fraudem non praecognouit? tum Petrus, si futuri, ait, nullam notitiam habuit, quo tandem modo filiis suis in ipso natiuitatis tempore nomina indidit, quae ipsorum factis essent accommodata? Nam unum appellavit Cainum, ὁ ἐστὶ ζήλος (**), quae vox aemulationem denotat. Etenim impulsus aemulatione quadam fratrem suum occidit. Alterum vocauit Abelum, ὁ ἐστὶ πένθος, quod nomen luctum significat. Nameius interfecti causa parentes in luctu fuerunt. &c. &c.*

4) Deni-

(*) Aeta haec Cynica siue Canina minus bene hic transtulit Ioannes Leun-klavius, cuius translationis emendationem Philippus Labbe promisit quidem in titulo operis, sed tamen hic non praestitit. Quare Glycam hic meis ex parte verbis reddere conatus sum conuenienter Glycae, & Io. Malleae Antiocheno in opere historico, & Georgio Cedreno in Compendio historiarum p. 206 edit. Paris.

(**) Cum Cain significet ἐπικτητον, Epictetum, Genes. IV, non Zelum, quem melius exprimeres per זֵל, unde Simon, apostolus Cananitae siue Ze-lotae

4) Denique ipse Philippus Labbe, Iesuita, in Notis atque emendationibus ad Glycam, passim queritur, Glycam in absurdas sententias labi, longius a veritate aberrare, imperitum esse veteris historiae, admittere peccata ac portenta, ballucinari in historia sacra ac profana. Itaque p. 368 & alibi Lectores monet, ut ad scriptores συγγραφεὺς potius recurrant, quam turbidos recentiorum arentesque riuulos consectentur.

XXVI. ROMVALDVS II, circa a. 1178.

Hic archiepiscopus Salernitanus in Chronico suo, quod Tomo VII scriptorum rerum Italicarum insertum est, p. 53 ita scribit: (*Hieronimus.*) *Paulus - post annos XIV assumpto Barnaba & Tito, iterum venit Hierosolymam, deferens secum euangelium suum, quod intitulatur secundum Lucam, ut cum apostolis maximeque cum Petro apostolorum principe suam conferret auctoritatem; roboratus euangelium suum ecclesiis Dei per totum Illyricum Italiamque, Gallias quoque, & usque Hispanias disseminauit. Sed, priusquam in Hispanias iret, Romam a Festo praeside ductus est secundo imperii Neronis anno. Duodecimo autem eiusdem Neronis anno, secundo Romam venit.*

Resp. Hoc testimonium.

1) Auctoritate Hieronymi inniti dicitur, quam supra iam repressimus (§. IX.)

2) Infringitur quoque ipsa admixtione falsorum. a) Falsum est, quod Paulus, Hierosolymam veniens, *detulerit* secum euangelium suum, quod intitulatur secundum Lucam. Respicitur & corrumpitur hic historia, Galat. II tradita; Quandoquidem ipse Paulus ibidem testatur, quod exposuerit, quod enarrauerit (non praelegerit) euangelium (non illud, quod

G

Lucas

lotae nomen traxit; deinde cum ABEL אֶבֶל significet vanitatem, non *Luētum*, quem luētum melius exprimeres per אֶבֶל; nonne Petrus apostolus hoc modo repraesentatur tanquam homo hebraeae linguae ignarissimus, ac falsarum probationum magister? verum enim vero haec absurda Glycas myops non peruidit.

Lucas scripsit sed) quod praedicauerit inter gentes. Atqui hic nulla SCRIPTI mentio fit. Conf. Wolfii Cur. ad h. l. Sed & ipse Lucas Romualdo repugnat, in exordio euangelii sui affirmans, *se velle scribere ea, quae acceperit ab illis, qui fuissent* οἱ ἀπὸ ἀρχῆς αὐτόπται Ergo, iudice Fabricio in biblioth. Graec. libr. IV, c. V, p. 133, inde constat, non a Paulo solo euangelium Lucae esse suppeditatum, ut legitur apud Irenaeum III, 1, & in Synopsi Athanasii Iunioris: ὑπὸ ἡγορεύθη μὲν ὑπὸ Παύλου τῶν ἀποστόλων, συνεγράφη δὲ καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ λευκά, τῶν μακαρίων ἀποστόλων καὶ ἱατρῶν. Sed, si a Paulo forte quaedam hausit, ut Tertull. IV, 2 & 5 ad Marcionem quoque confirmat, ea fuisse paucissima, pleraque autem omnia ab αὐτόπταις reliquis Apostolis accepisse. Neque enim Paulus fuerat αὐτόπτης. Itaque & Eusebius III, 24 affirmat, Lucam ex Pauli contubernio καὶ τῆς τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ὁμιλίας ὠφελημένον, & reliquorum apostolorum sermonibus, (Petri maxime, ut habet Pseudo-Dorotheus) adiutum scripsisse. Illius autem erroris origo quaerenda est in falso canone, quo Lucae euangelium intelligendum esse quidam docebant, quoties Paulus euangelium suum commemorat. Cui canon exegético, quamvis inualido, plures ex veteribus ac recentioribus institere. Sed & haud defuere viri docti, qui illis refragari in eo haud dubitarunt. Vid. Fabricii Codex apocryph. N. T. T. I p. 372 sqq. & Wolfius in Curis ad euangel. Lucae p. 544. Si quis in annum scripti euangelii Lucae inquirere vellet, ille Romualdum etiam exinde fortasse posset expugnare, hocque tueri, quod euangelium Lucae tempore illius itineris Hierosolymitani literis nondum mandatum fuerit. Sed mihi quidem tam longas tamque difficiles vias commeare hic non licet. b) Falsum etiam est, quando Paulus dicitur (vbi connexio verborum indicat) *maxime a Petro roboratus*, euangelium disseminasse. Atqui Paulus Petro reliquisque Apostolis haud inferior fuit, 2 Cor. XI, 5, neque ei Petrus reliquique Apostoli quicquam contulerunt, Gal. 2, v. 6, qui

6, qui potius ipsum Petrum, Antiochiae vacillantem, roboravit, v. 11-16. & tamen ille Paulus dicitur *maxime a Petro roboratus*? Scil. Romualdus papizat. Hinc ancipites illae insidiosaeque dicendi viae: Petrus princeps Apostolorum, & Paulus maxime a Petro roboratus est. c) Falsum, saltim dubium est, quod Paulus euangelium suum ecclesiis Dei per *totum Illyricum*, disseminaverit. Certum est, Paulum praedicasse doctrinam euangelicam μέχρι τῆς Ἰλlyρικῆς, Rom. XV, 19; Sed incertus videtur esse horum verborum sensus: μέχρι τῆς Ἰλlyρικῆς, quae sumi possunt vel INCLUSIVE, ita ut in *Illyricum* quoque ingressus esse dicatur Paulus, vel EXCLUSIVE, ita ut Paulus peruenisse dicatur tantum *usque ad Illyricum*. Romualdus priorem interpretationem pro arbitrio amplectitur. Christoph. Cellarius in itinera apostolico §. XXII in eandem sententiam discedit, sed cum temperamento quodam, duplex *ILLYRICVM* erat, inquit, 1) *GRAECVM*, quod a Lisso & vicinis montibus incepit, & vergit ad Ceraunios usque montes. Haec Graeca Illyris urbes nobiles habuit Lissum, Dyrrbachium, Apolloniam: populos Parthinos, Taulantios & alios obscuros. 2) *BARBARVM* hinc super Adriam exsurgit in occasum Borealem. Hos Mela lib. II cap. III proprie Illyricos vocat. Adde Palmerii Graec. Antiq. lib. I, cap. XIV. Hanc illamne Illyrin intelligat Apostolus, non aequè nobis certum est. Nullum vestigium apparet, ad Dalmatas usque excurrisse: nec vero eiusdem aetate Illyrici nomine alterum censebatur, sed Macedoniae potius. Dio Cassius lib. XLI, p. 176 Dyrrbachium in terra Illyriorum Parthinorum sita: quae nunc, etiam tum (Pompeii & Caesaris aetate) Macedoniae adnumerata est. Quodsi ita est, in Dassaretis, Taulantiis, horumque vicinis Apostolum praedicasse, vix erit quod dubitemus. Equidem ambigua Pauli verba non pro lubitu, sed ex Act. XVII, 1, interpretanda, cum H. Grotio aliisque censeo, ita quidem, ut Paulus Philippis discedens, & per Amphipolin, atque Apolloniam Amygdoniae

niae siue Macedoniae, Thessalonicam petens, Illyricum haud penetrarit. Romualdus eo audaciae processit, ut non satis haberet, si Paulum scriberet in Illyricum ingressum fuisse, sed Paulum etiam finxit disseminasse euangelium *per totum Illyricum*. Quodsi vero quispiam Romualdum aliter explicandum existimaret, ita ut Paulus curam Illyriorum tantum per alios gesserit, Illyricum autem corpore nunquam ingressus fuerit; tum illam explicationem admitterem, si documentis stabilita fuerit, immo ita admitterem, ut iter Pauli Hispanicum inde probandum haud admitterem; siquidem Paulus ita dici quoque posset curam gessisse Hispanorum, non in Hispania praesens, sed per alios absens.

XXVII. SIMON METAPHRASTES, Seculo XII exeunte. (*)

Ex huius viri Sermone de Petro & Paulo apostolis auxilia quoque peregrinationi Paulinae in Hispania excitantur. Sed mihi non sunt ad manus, qui sermonem istum exhibent, e. g. Surius Tomo III atque Acta Sanctorum Tom. V, Iunii 29. Interim.

1) Audiamus Baronium, qui ad A. Christi 61 p. 618 de Simeone ita iudicat: *Quae vero de bis (Xanthippe & Polyxena in Hispania a Paulo conuersis) apud Metaphrastem leguntur conscripta & Eusebii, ut ait, auctoritate testata: quoniam nusquam Eusebium haec scripsisse reperire est, cetera etiam, quae subinfert, in suspicionem adduci posse videntur.* Baronio assentitur Tillemontius memor. eccles. T. I, p. 869. itemque Henricus Burtonus, Vol. 2 patrum apostol. edit. Clerici p. 470 seq. ita scribens: *Qui (Simeon Metaphrastes, ubi citat Eusebium, vereor, ne nobis mendacium narret.* Nihil

(*) Hanc Simeonem referunt ad Seculum IX, vel X, vel XIII, vel XIV. Vid. Weismanni histor. eccles. T. I, p. 697. Mea hic nihil refert illam componere litem.

Nibil enim simile inuenire licet in historia eius ecclesiastica, ubi, sicubi ab eo dicitur, conuenientissimum erat dici. Quodsi esset in parte quadam operum eius, quae in manus nostras non venerit, nihil est, quod de ea re dicamus, nisi quod perisse videmus, perditum nos ducere.

2) Audiamus porro Io. Marianam Hispanum, in opere de rebus Hispaniae libro IV, c. 3 ita scribentem: *Petrum ipsum in Hispaniam venisse, ut Metaphrastes est auctor, a sanioribus repudiatur.*

3) Denique audiamus Theodoricum Ruinartum, Benedictinum, in praefat. generali ad Acta martyrum selecta & sincera §. I, n. 8, p. X, XI: *eodem seculo (quo vixit Frodoardus) celebris fuit apud graecos Simeon cognomento Metaphrastes, qui sanctorum Acta, undique conquisita, in unum collegit, quamuis hoc in eo viri eruditi merito reprehensione dignum iudicent, quod eorum nonnulla variis interpolauerit additamentis, nouaque aliquot, cum vera deficerent, proprio Marte cuderit.* Vir venerab. Moshemius in Institutionibus histor. Christian. antiq. Seculo X, p. 613. ait: *Inter Graecos Simeon ille vixit, cui Metaphraetae cognomen datum est, qui sanctorum hominum vitas ita exarauit, ut a fabulis, quas ipse adiecit, ea quae certa sunt, dignosci nequeant.* Audiamus etiam Robertum Bellarminum in libro de scriptoribus ecclesiasticis: *Illud est observandum, a Metaphraetae scriptas fuisse historias de vitis Sanctorum, multis additis ex proprio ingenio, non ut res gestae fuerunt, sed ut geri potuerunt: addit enim Metaphrastes multa colloquia, siue dialogos Martyrum cum persecutoribus, aliquas etiam conuersiones astantium paganorum in tanto numero, ut incredibiles videantur: denique miracula plurima & maxima in euersione templorum & idolorum, & in occisione persecutorum, quorum nulla est mentio apud veteres historicos. Illud quoque observandum est, aliquas historias Sanctorum videri additas a posterioribus, & non omnes esse auctoris eiusdem. Inueniuntur enim vitae aliquae Sanctorum, qui post obitum Metaphraetae vixerunt.*

XXVIII. LVCAS TVDENSIS a. 1236.

Lucas diaconus Tudensis in Chronico mundi, quod Hispaniae Illustratae Tomo IV Andreae Schotti Iesuitae cura insertum, Francofurti ad Moenum a. 1608 primum typis euulgatum est, p. 33 haec memoriae prodidit: *Habebat Nero secum Simonem Magnum, cuius maleficiis deludebatur. Qui cum altercationem haberet cum Petro, dicebat esse filium Dei. Superuenit autem & Paulus, & similiter cum Simone contendebat. Nero autem dedit Paulo potestatem praedicandi & libertatem deambulandi per partes occidentis. Placebat autem illi Paulus, eo quod eloquentissimus erat. Duodecim annis fuit Paulus Romae & in partibus occidentis praedicans verbum Dei cum fiducia: quo tempore in Hispania creditur praedicasse. Anno Imperii Neronis tertio decimo, cum iam nequitia Caesaris ob immisionem Simonis inualuisset, captus est Romae Paulus, & missus in carcerem, ubi multos de familia Neronis conuertit, & familiaritatem Senecae magistri Neronis obtinuit: Unde Nero Senecam & Lucanum fecit occidi. - Quarto decimo anno imperii sui Petrus & Paulus praecepto Caesaris cum Simone contendebant. Simon autem promisit, se volare in coelum videntibus cunctis, & in se diuinam ostendere maiestatem. Qui cum a Daemonibus in altum aeris duceretur, adiuvante Petro per Deum, Paulo vero orante, iuxta templum Romuli dimissus crepuit. Ob cuius necem Petrus praecepto Neronis in Vaticano, in vico scil. qui est extra ciuitatem, Paulus vero tanquam ciuis honorabiliore morte in catacumbis gladio decollatur. Vna die mortui sunt gloriosi principes terrae, quos unitas fidei & amoris, dum in carne viuerent, sociauit.*

Resp. 1) Non Lucae Tudensi, sed Isidoro Hispalensi potius tanquam auctori illa verba assignanda sunt. Nam Berengaria Hispaniarum regina Lucae Tudensi imperauerat, ut Chroniconum libros, a beato Isidoro & a quibusdam aliis peritis de historia regum Hispanorum & quorundam aliorum editos, sibi

scribe.

scriberet. p. 1. Lucas igitur Tudensis ad libros Chroniconum, a doctore Hispaniarum Isidoro editos, manum misit, secundum etiam quosdam alios Hispanorum Regum & aliorum quorundam seriem prosequendo, praeceptis Berengariae desiderans fideliter satisfacere. Ipsa enim, cuius catholicis praeceptis non licuit nec libuit resistere, Lucae indigno diacono, ut hoc perficeret, imperavit. p. 3. Sed & suffragatur mihi libri primi huius chronici clausula, his verbis expressa: *explicit primus liber Chroniconum beati Isidori, Hispaniarum doctoris, Archiepiscopi Hispalensis.* Ex quibus patet, non nouum hic afferri auctorem, sed testem supra §. XVII iam auditum.

2) Quid istuc fundamenti est: *Paulus CREDITUR in Hispania praedicasse?* vid. §. XIX, n. 2.

3) Multa etiam alia immiscet Isidorus, quae relationem ipsam vitiant suspectamque reddunt, breuitatis tamen studio hic non excutienda.

4) Ipse autem Lucas Tudensis quid de Paulo sentiat, p. 2 exponit: *Omnipotens Deus in tantum Hispaniam coelestibus ditauit donis, ut protomartyris Apostolorum Iacobi corpus sibi transmitteret perpetuo in carne amplectendum, & doctorem gentium Paulum illi contulit specialius in spiritu venerandum. Et enim cum Romanis idem apostolus scriberet, dixit, se per eos transitum facturum & venturum ad Hispanias. Quod utrum in corpore venerit, licet quaedam scripta, quae videntur authentica, eum testentur venisse corporaliter, nos tamen ignoramus. Firmiter credimus, eum promissum suum etsi non in corpore, tamen in spiritu compleuisse.*

XXIX. PSEVDO-DIONYSIVS AREOPAGITA, siue IACOBVS A VARAGINE. mort. 1298.

Dionysium Areopagitam, Aet. XVII, 34 commemoratum, Gasp. Sanctius in tr. de praedicatione S. Pauli in Hispania §. 8. in medium protulit his verbis: *Primo loco*

loco statuatur Dionys. Areopag. Pauli discipulus, qui aperte tradit, Hispaniam obitam a Paulo, & inde plures ab eo datas esse literas. Tradit autem hoc in epistola quadam ad Timotheum de Pauli morte, quam in libro quodam antiquo habet Complutensis bibliotheca, cuius autor mihi ignotus, quia priores ex eo libro paginae, in quibus autoris nomen notari debuit, exciderunt. Scripsisse tamen de Pauli obitu Dionys. ad Timoth. tradit Trit. Addit Possevinus in apparatu sacro in Dionysio, epistolam hanc reperiri apud Iacobum, Archiep. Genuens. quam mihi videre non licuit. Scribit in ea epistola Dionys. ad Timotheum satis familiariter & dolenter, & post aliquot verba addit: Heu frater mi, dilecte animae meae, ubi est spiritualis pater tuus, bone discipule, magistri amator? unde ulterius salutabit te? de mari? aut de arida? de Gallatia, aut de Hispania? ab Asia aut Corintho? ecce enim orphanus factus es, & remansisti solus.

Resp. Sanctius nobis hic ludit aut illudit incertis ac falsis narrationibus. 1) Incertum enim est, quis illius libri auctor sit, in quo Dionysii Areopagitae ista ad Timotheum epistola deprehensa fuit. 2) Incertum est, an Trithemius de eadem epistola loquatur, quam Iacobus archiep. Genuensis & Complutensis bibliotheca habuerint. Trithemius indicat epistolae exordium hoc: *Saluto te diuum disci.*, quod Possevinus & Sanctius haud indicarunt.

3) Immo tres illae epistolae sint eadem, sit quoque eadem, quam Graece MStam Bibliotheca Vindobonensis adseruat. Lambecii commentar. de bibliotheca Caesarea Vindobon. libr. III, n. 39. (*) Falsum tamen est, si Trithemius eam pro genui-

(*) Lambecii verba sunt: *Extat etiam sub nomine eiusdem S. Dionysii in augustissima bibliotheca Caesarea Vindobonensi, undecima quaedam epistola ad S. Timotheum episcopum Ephesinum de morte SS. apostolorum Petri & Pauli. Quid autem de ea sentiam, alio posthac commodiori tempore & loco a me indicabitur. Interim vide sis Diarium meum sacri itineris Celsensis p. 270.*

genuina agnouerit, quod eius iudicio hic standum sit. Nam Trithemius, qui Catalogum scriptorum ecclesiasticorum, in quo ista de Dionysio Areopagita afferuntur, a. 1492 publicauit, in historia seculi I non est *αὐτόπιστος*. Atqui non desunt Eusebii, Hieronymi, aliique virorum ecclesiasticorum scriptores, desunt tamen, saltem inuenti adhuc non sunt, qui epistolae illius, ad Timotheum datae, mentionem fecerint ante Iacobum istum, archiep. Genuensem, alias a Voragine, siue a Viragine, siue a Varagine (*) cognominatum. Ergo fidem huius Iacobi, qui a. 1298 supremum diem obiit, contemplemur necesse est. Condidit is *legendam auream de vitis sanctorum*, de qua Ludou. Viues Hispanus lib. 2 de caus. corrupt. art. p. 98 hoc iudicium tulit: *Quam indigna est diuis & hominibus Christianis illa sanctorum historia, quae legenda aurea nominatur, quam nescio cur auream appellent, cum scripta sit ab homine ferrei oris, plumbei cordis. Quid foedius dici potest illo libro?* Nostrum Iacobum Ludouicus Anton. Muratorius c. l. ita delineauit: *Quod est ad ingenium & criterium hominis, quae extant ab ipso conscripta, vtut olim, literis nimium languentibus, magno in bonore forent, nunc certe, iudicio cuiuscunque cordati viri, parui fiunt, hominemque arguunt laboris quidem non parcum, sed infelicem eruditionis magistrum. Aequae ille nugae & fabulas ac verum, utpote vir simplex, adoptabat, vt propterea eius Legenda aurea siue speculum sanctorum ab homine oris ferrei & plumbei cordis scripta dicatur, vt Ludouici Viuis & Melchioris Cani verbis utar.* Plura iudicia collegit D. Georg. Wallinus in Disquisitione de S. Genouefa p. 8 sqq. Ex aurea hac Legenda congestum Calendarium etymologicum extat in Schelhornii Amoen. T. XI, p. 324 sqq. Quod autem ad Iacobi nostri Chronicon Genuense attinet, idem Muratorius l. c. ait: *imperare mihi non potui, vt integrum Iacobi nostri Chronicon ederem. Quis enim tot gervas, fabulas,*

H

(*) Oudin in libro de scriptor. eccles. eum a *Varagine* nuncupandum esse recte censet. Cui sententiae acquiescendum putat V. Celeberrimus Ludou. Anton. Muratorius, Rerum Ital. scriptor. T. IX, p. 3.

Et saltationes extra chorum, quibus suam hanc historiam, tituli inmemor, bonus scriptor infarcit, aequo animo legere sustineat, &c.

4) Valet etiam hic, quod de prouocatione ad ἀνέκδοτα Frider. Spanhemius fil. supra (§. XVI, n. 1) admonuit.

XXX. NICEPHORVS CALLISTI, circa a. 1305.

D. Calouius in Bibl. illustrat. ad vers. vltim. Actōrum ait: *Paulus in Hispaniam usque euangelium propagauit, ut testantur Eusebius, Nicephor. Beda, Platina & alii.*

Resp. 1) Peruolutaui Nicephori Callisti historiam eccles. At nihil in eam sententiam ibi inueni. Fortasse Calouius huc traxit illa Nicephori, libr. II c. 34: *Paulus, toto fere orbe peragrato atque triginta & quinque annis euangelico pro Christo certamine peracto, quum postremo iterum Romae esset & in coryphaeum praecipuumque apostolorum Petrum incideret, una cum illo sibi immortalitatis coronam accepit.* Attamen etiam haec verba laxa nimiumque generalia sunt, ex quibus Hispanicum Pauli iter non necessario conficitur. Quem admodum Iudaei ἀπὸ πάντων ἔθνεσιν τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ex omnibus gentibus, quae sub coelo sunt, Hierosolymis habitasse dicuntur, Act. 2, v. 5, per quas gentes, v. 8-11 nominatim appellatas, nulla tamen neque Hispanica, neque Gallica, neque Britannica, neque Germanica natio intelligenda est.

2) Sed & nugiuendus Nicephorus est. Casaubonus exercitat. I. ad Baronium p. 95: *Nicephorum hunc (Callisti filium) fabulosissimum esse scriptorem, & iudicii in literis nullius, satis notum est eruditis. Quare equidem, quicquid apud illum legitur, nisi alia accedat auctoritas, non pluris facio, quam folia farsari.* Ipse Baronius quot locis istum fabulatorem aspernat, reiecit, confutat? Qui utinam sibi constaret, nec, quod alibi destruit, idem alibi adstrueret. Camerarius commentar. in. cap. 2 Ioh. p. 267: *Nicephorus Callisti auctor futilis, undecunque acceptas fabulas, a pura doctrina ecclesiastica abhorrentes, intexuit narrationibus historiae suae.* David Blondellus de LXX Christi discipulis c. IV, 10: *Stolidissimus mortalium Nicephorus Epiphanium Dorothaeumque errantes sequi maluit, quam Eusebium &c.* Bellarminus de scriptoribus eccles. in historia huius auctoris, ut Graeci & schismatici, non mirum videri debet, si inueniantur errores proprii Graecorum, ut de processione spiritus S. a solo patre, in ipsa praefatione. Magis mirum est, inueniri non paucos errores in rebus historicis, ut ex annalibus Card. Baronii constat. Plura iudicia extant in Sagittarii Introduct. Hist. eccles. c. VII p. 39. Ergo hic quoque in Nicephorum quadrant, quae vir illustris Io. Guil. de Berger in programme de coelesti Crucis signo, a Constantino M. viso, nuperrime pronuntiauit: *Nicephorum Callistum audio, sed, ubi fides agitur historici testimonii, cum tanto fabularum fastidio, ut eum praetereundum fere putem. Hic tamen Eusebium sequitur maximam partem.*

XXXI. FLAVIVS LVCIVS DEXTER, vel potius HIERON. ROMANVS DE HIGVERA, Seculo XVI.

Progrediamur ad Chronicon, quod, Flauii Lucii Dextri nomine inscriptum, ad a. Christi 64 habet seqq: *Lucius Annaeus Seneca, Cordubensis Hispanus, missis vltro citroque ad S. Paulum literis, de Christiana re bene sentit, factusque Christianus occultus, eius fuisse discipulus creditur, dulciterque scribit ad Paulum in Hispania morantem.*

Resp. 1) Flavius Lucius Dexter, praefectus praetorio, quo hortante librum de scriptoribus ecclesiasticis Hieronymus Stridonensis scripsit, omnino-dam historiam texuisse fertur, quam in deperditis habuere viri docti, cum repente exeunte seculo XVI percrebescere rumor coepit de inuento in Fuldensi Germaniae bibliotheca hoc thesauro. Auctor rei, teste Nicol. Antonio bibl. veteris Hispanae lib. I, cap. 8, fuit Iesuita quidam, Hieronymus Romanus de Higuera nomine, Toletanus patria. Apographum illius prima vice typis excusum est Caesar-Augustae in Hispania a. 1619, in 4t. Multi docti viri, praesertim Hispani, illud auide arripiunt citantque. Quare sub nomine Dextri saepissime quidem, sed magnificentissime cura Francisci Biuarii Monachi Cisterciensis, a. 1627 Lugduni, fol. prodiit, & vt Mat. Veysserii la Crose verba ex Vindiciis veterum scriptorum p. 178 repetam, *Inquisitionis Hispanicae tribunal, non minus pronum ad tuenda mendacia, quam ad obstruendas vias omnes, quibus ad veri cognitionem perueniri possit, nil mirum fecit, quod, praefixa approbatione, & Dextri & Maximi falsa Chronica, vt legitimos antiquitatis foetus obtrudere elaborauit. Stupendum est tamen, eruditos Hispaniae viros ne mutire quidem auctos fuisse, metu poenae; quin etiam quodammodo ad probandas eiusmodi ineptias adactos fuisse.* Cornel. a Lapide testatur in Chronotaxi Actuum apostol. p. 11, *se illud (Chronicon) Fuldæ studiosè perquisiuisse, nec inuenisse.* Quare ille Lucius Dexter fictus, nemo videtur esse alius ac tenebrius sinister verus, scil. Iesuita ille Hieron. Roman. de Higuera. Fusius hanc causam perorarunt Nicol. Antonius in bibliotheca Hispana Veteri, idemque lib. I de iure exulum, c. 14. Mat. Veysserius La Croze in Vindiciis Veterum scriptorum p. 177 seq. Fabricius in Codicis Apocryphi N. T. part. II, p. 838, not. g. & part. III, p. 726 idemque in bibl. Latinae T. III, p. 442 seqq. Cardinalis Aguirre Concil. Hispan. Tom. 2, p. 54. Io. Bollandus praefat. ad T. I Act. sanctorum Ianuar. p. 31 & ad Tom. I Act. Febr. p. XVIII sq. Papebrochius T. IV Act. Sanctor. Ianuar. p. 14. D. Io. Frid. Mayerus in eclogis de fide Baronii & Bellarmini, i-
p-
sis Pontificiis ambigua, p. 126. Dionysius Petavius lib. 2. epist. 14 ad Rosweidum, Chronicon Dextri vocat *imperitissimi ἀποστολῆς & ἀδόκτου κῆρυμα & omnino ψευδὲς ἱστορίαν, ab Hispano aliquo nebulone confictum.*

2) Testimonii vitiositas proditur vel solo indicio Christianismi Senecae commerciique eius cum Paulo literarii. Actum agerem, si Senecae Christianismum, literasque eius cum Paulo amoebaeas explodere vellem. Egerunt hoc non

solum Protestantes quamplurimi, sed inter Pontificios quoque haud desunt, qui ei rei operam dedere, velut Ludouicus Vives Hispanus in annotat. ad Augustini libr. VI de ciuitate Dei c. 10. Bellarminus de scriptoribus eccles. Baronius ad a. c. 66, Anton. Posseuinus in Apparatu S., Laelius Bisciola hor. subseciv. T. I, lib. 15, c. 1. Cornelius a Lapide in Act. XIX, aliique plures, de quibus vid. Fabricii Codex Apocryph. N. T. Tomo II, p. 884 sqq. & Tom. III. p. 712 sqq. Senecae autem Christianismus, credo, fuit & est occultus, siquidem ex scriptoribus grauib. atque aequalibus nihil de eo commemoratur: &, quae ex scriptoribus grauib. atque aequalibus de necessitate eius vltima commemorantur, si ex illis iudicandum est, tum Senecae Christianismus verisimilis atque apertus non est. Audiamus Tacitum Annal. lib. XV, c. 64: *postremo* (Seneca iam moriturus) *stagnum calidae aquae introiit, respergens proximos seruorum, addita voce, libare se liquorem illum IOVI LIBERATORI*. Quae verba Christianum hominem dedecent, adeo vt nemo hic Senecam Christianum cognouisset; Ergo Seneca fuit Christianus occultus & apocryphus. Q. E. D. In fabula ioci plena difficile est non ridere. Porro, si Senecae Christianismus est occultus, qua igitur ratione ille Lucio Dextro innotuit? Quasi Dexter nescierit, quid Iupiter Iunoni in aurem dixerit. Sic de occultis non iudicat ecclesia, sed Dexter sinister.

XXXII. BARONII MARTYROLOGIUM ROMANVM.

a. 1586.

Martyrologium illud ad 22 Martii habet seqq: *Narbonae in Gallia natalis S. Pauli episcopi, apostolorum discipuli, quem tradunt fuisse Sergium Paulum proconsulem, qui a B. Apostolo Paulo baptizatus, & cum in Hispaniam periret, apud Narbonam relictus, ibidem episcopali dignitate donatus est.*

Resp. 1) Martyrologii huius fides est incerta. Baronius ipse in dissertatione, Martyrologio suo praemissa, fatetur, Martyrologium hoc, quod is Romanum nominauit, expertum esse varia fata additionum, deminutionum, hallucinationum, aliorumque mendorum, quae tamen omnia iam sua cura sint sanata. Attamen cum dictorum suorum fidem haud praestare potuerit, multi, etiam inter ipsos Pontificios, fuere, qui Martyrologio illi bellum indixerunt, velut Henricus Valesius in dissertatione de Martyrologio Romano, quae inter annotationes eius in Eusebii Hist. eccles. p. 315 extat, Theodor. Ruinartus in praefat. generali Actis Martyrum sinceris praemissa §. 9 & 10. Fridr. Spanhemius fil. in disquisitione chronol. de annis conuersionis Pauli Apostoli §. 17. Samuel Bafnage in Annalibus politico-ecclesiasticis T. I, p. 753 sqq. & 810, Franciscus Combesius, Monachus Dominicanus Parisinus, in D. Thomae Itigii tr. de bibliothecis & Catenis Patrum, p. 156-165. Io. Launoius in discussione responsionis de duobus Dionysiis c. VII. Ruinartus ad Victorem Vitensem p. 552 seqq. & auctor dissertationis a Mich. Geddesio insertae Tomo II miscellaneorum, editorum Londini 1714 in 8. Conf. I. A. Fabricii Lux euangelii exoriens p. 217. Quare Franciscus Combesius, modo dictus, Martyrologium hoc, a Baronio editum, non Romanae ecclesiae, sed Baronii Martyrologium esse statuit l. c.

2) Anilis fabula est, quod Paulus, Narbonensis in Gallia episcopus, fuerit *Sergius Paulus*, proconsul Cypri, *Pauli apostoli opera ad Christi sacra perductus*, Act. XIII, 4-12. Anilis fabula est, quod Paulus Narbonensis episcopus a B. apostolo Paulo baptizatus, & cum in Hispaniam pergeret, apud Narbonam relictus, ibidem episcopali dignitate donatus sit. Nam cum seculo a. C. N. primo Christianismus in Gallia fuerit nullus, secundo quidem seculo Photinus atque Irenaeus, ex Asia minori aduenientes, Christianismi fundamenta in Gallia primi posuerunt, sed tertio demum seculo Missionarii alii, iique septem, Galliam intrarunt, quorum in numero noster quoque Narbonensis Paulus concelebratur. Fusius hoc exponunt Benedictini e congregatione S. Mauri in *Historie littéraire de la France* Tom. I part. I a Paris 1733 euulgata, Illos igitur audiamus, de seculo primo p. 125 seq. verba haec facientes: Ce seroit en vain que le titre que nous donnons, à ce siècle, vous feroit naître l'esperance d'y voir traiter de quelque Auteur ecclésiastique, ou même de l'établissement de la Religion Chrétienne dans les Gaules. Quelques dispositions que parussent avoir nos Gaulois au-dessus de tant d'autres Nations, pour se rendre a la lumière de l'Evangile, par la persuasion où ils étoient communément de l'immortalité de l'ame; Dieu néanmoins, dont les desseins sont impénétrables, ne leur fit pas si tôt annoncer la parole de vie. Il est cependant vrai que plusieurs de nos Ecrivains modernes ont prétendu, que dès ce siècle-ci la foi avoit été prêchée & reçue dans nos Provinces. Mais c'est ce qu'ils ont avancé, sans que personne se soit mis en devoir de le prouver. Et comment auroit-on pu le faire? Bien loin qu'il se trouve quelques preuves positives pour l'établir, il y en a plusieurs qui la détruisent, & qui ne sont pas de peu de poids. Telles sont les autorités de S. Sulpice Severe, cet Ecrivain si célèbre & si respectable; de l'Auteur des Actes de S. Saturnin de Toulouse, qui écrivoit au moins dès le cinquième siècle de l'Eglise; & de S. Gregoire de Tours, que nous regardons comme le Pere de notre histoire. Il s'agit d'un fait; & tous les raisonnemens que l'on pourroit faire, ne sauroient l'établir, si le témoignage des anciens le dément. De seculo II quoque, Benedictinos illos audiamus p. 223-225. "Jusqu'ici nous n'avons encore vu dans nos Gaules, qu'une Philosophie, purement humaine & des sciences toutes profanes. Mais le siècle, où nous entrons, nous y va découvrir l'établissement de la véritable sagesse, & de la science, qui fait les saints. Nos Gaules n'avoient pas mérité d'être préférées à tant d'autres pays qui avoient déjà été instruits de la connoissance du vrai Dieu, & du mystere de la redemption des hommes. C'est une grace qui ne depend que de la pure misericorde de Dieu, qui la fait à qui il veut, & lorsqu'il lui plait, sans que personne ait lieu de s'en plaindre, & de lui dire: pourquoi en usez-vous de la sorte? Mais au moins en ce siècle il voulut bien regarder d'un oeil favorable, nos vastes Provinces, & faire à quelques-unes une grace qu'il n'a pas encore accordée à tant d'autres pays éloignés de nous. Après donc que la foi eut été annoncée peu à peu & comme par degrés dans l'Occident, elle se répandit, à mesure du progrès qu'elle faisoit, jusques dans les Gaules. On y vit alors des ouvriers Evangeliques, qui y répandant la lumière de l'Evangile, en chasserent, avec le tems les ténèbres du Paganisme. De sorte, dit le célèbre S. Sulpice, que ce ne fut qu'un peu tard que le Christianisme s'établit en deçà des Alpes;

&

„ & l'on ne commença à y voir des Martyrs que sous Marc Aurèle. - Dieu se
 „ servit du ministère des Grecs pour communiquer à notre pais les premières lu-
 „ eurs de l'Evangile, comme il s'en étoit autrefois servi pour y introduire les ma-
 „ ximes & les coutumes de la Grèce Païenne. Quelque chose que l'on puisse di-
 „ re, S. Pothin sorti d'Asie, où il avoit pu être instruit par les Apôtres mêmes,
 „ & depuis premier Evêque de Lyon, S. Irenée son Prêtre, & ensuite son succés-
 „ seur, avec quelques autres disciples de S. Polycarpe, sont les premiers, que nous
 „ sachions certainement être venus prêcher la foi dans les Gaules. „ Porro de ter-
 „ tio seculo iidem Benedictini p. 304-306 his vtuntur verbis: „ Dieu ne fut pas
 „ long-tems sans dédommager l'Eglise des Gaules des deux élèves (de Cajus & S.
 „ Hippolyte) qu'elle avoit cedés à d'autres Eglises. Pour ces deux Missionnaires
 „ il lui en envoya sept autres, que l'on croit être tous de Rome. S. Gatien qui fi-
 „ xa son siège à Tours, S. Trophime à Arles, S. Paul à Narbone, S. Saturnin à
 „ Toulouse, S. Denys à Paris, S. Austremoine à Clermont en Auvergne, & S.
 „ Martial à Limoges. Ce fut par la predication de ces grands Evêques, que la lu-
 „ miere de l'Evangile, qui dès le siècle précédent s'étoit répandue, comme
 „ vous l'avez vû, dans la Gaule Celtique par le ministère des disciples des Apô-
 „ tres & des hommes Apostoliques de la Grèce, penetra dans presque tout le re-
 „ ste des Gaules. De sorte que la doctrine que S. Pierre & S. Paul avoient ensei-
 „ gnée en Occident, & celle que les Apôtres S. Jean & S. Philippe avoient pré-
 „ chée en Asie, se trouverent réunies dans nos Gaules, pour y former ce que l'on
 „ nomme aujourd'hui l'Eglise Gallicane. Prérrogative aussi avantageuse que re-
 „ marquable! Prérrogative dont peu d'autres Eglises pourroient se vanter! Tel-
 „ les furent les sources d'où sortirent les ruisseaux de cette eau salutaire qui arro-
 „ sa nos provinces. Telle est l'origine de la doctrine que l'on y enseigne en-
 „ core aujourd'hui d'une manier beaucoup plus pure qu'en tout autre pais, par
 „ le soin que l'on y a apporté dans tous les siècles à conserver dans sa pureté ce
 „ que l'on avoit reçu par le canal de ces Apôtres de notre foi. - De la manie-
 „ re que S. Gregoire de Tours parle de la Mission de ces sept Evêques, on s'i-
 „ magineroit qu'ils seroient venues en même tems dans les Gaules. Mais cela
 „ ne s'est pas fait ainsi. Le but de ce Historien en plaçant cette mission sous l'
 „ Empire de Dece vers 250. qui est l'époque de celle de S. Saturnin, n'est au-
 „ tre que de désigner le tems de la mission des six autres, qu'il croioit d'ailleurs
 „ l'avoir accompagné dans les Gaules. „ Plures scriptores de originibus
 Christianae religionis in Galliis recenset Io. Albert. Fabricius
 in Luce euangelii exorienti p. 384 sqq.

ERRATA. IN SECT. II LEGE

P. 2, lin. 22 *amem* pro Amen. p. 3, lin. antepen. *ignorat* pro ignoret. p.
 29, lin. 26 *seraos* pro seruas. p. 32, lin. 13 *verbis* pro vrbis. p. 41, lin. 8 *ἀνα-
 μαρτυρίας* pro ἀναμαρτυρίας. p. 44, lin. 17 *viri docti*.

F I N I S.

Spier, Johann Just,

Historia critica de Hispanico Pauli Apostoli itinere, ad Rom. XV,24 et 28

Vitemberga 1742

4 Diss. 578#Beibd.33

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10657883-6

VD18 15173720-001